

MASTER'S THESIS

De terugkeer van de criminele burgerinfiltrant: kan de Nederlandse inzet van dit opsporingsmiddel door de EVRM-beugel?

Toepassing van artikel 8 EVRM op de megazaak Vidar

Anoniem

Award date:

2022

Awarding institution:

Department of Public Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

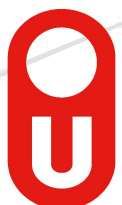
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 24. Mar. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

**De terugkeer van de criminele burgerinfiltrant: kan de
Nederlandse inzet van dit opsporingsmiddel door de
EVRM-beugel?**

Toepassing van artikel 8 EVRM op de megazaak Vidar

Cursuscode: RM9906

Naam:

Studentnummer:

Naam begeleider: mr. S.F. Naber

Naam examiner: prof. dr. mr. G.K. Sluiter

Aantal woorden: 14.542

Datum van inlevering: 29 november 2022

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie met als titel: *“De terugkeer van de criminele burgerinfiltrant: kan de Nederlandse inzet van dit opsporingsmiddel door de EVRM-beugel?”* en ondertitel: *“Toepassing van artikel 8 EVRM op de megazaak Vidar”*.

Deze scriptie was voor mij de eindfase van mijn tweede studielevens. Nadat ik in 2008 mijn HBO-opleiding MER had afgerond, besloot ik dat ik werkervaring wilde opdoen. Ik ben toen met veel plezier gaan werken bij de rechtbank Midden-Nederland, afdeling Familierecht. Maar door de loop van de jaren kwam ik erachter dat ik toch verder wilde studeren: omdat ik dat leuk vond, maar ook om mijn carrièrekansen te vergroten. Dat leidde ertoe dat ik in 2017 ben begonnen met een schakelprogramma en dat ik vervolgens vanaf september 2020 ben gestart met mijn master Rechtsgeleerdheid aan de OU. Ondanks ons jonge gezin (Fedde 2012, Maud 2015 en Lotte 2019) en de impact en nasleep van de coronapandemie heb ik het einddoel voor ogen kunnen houden: het afronden van mijn master!

Ik ben tevreden over de inhoud van mijn scriptie. Het onderwerp sprak mij direct al erg aan: het heeft iets met strafrecht te maken en dat is een rechtsgebied dat ik altijd al interessant heb gevonden. Bovendien heeft de criminele burgerinfiltrant iets geheimzinnigs en was dit onderwerp de laatste jaren in het nieuws, omdat dit opsporingsmiddel sinds lange tijd weer was ingezet. Daarom heb ik, ondanks de vele uren die ik erin gestoken heb, ook met plezier aan mijn scriptie kunnen werken.

Op deze plaats wil ik ook wat mensen bedanken. Allereerst Miranda: mijn steun en toeverlaat, zeker de afgelopen 5 jaar. Jij hebt ervoor gezorgd dat ik in de weekenden tijd kreeg om te studeren, waarbij jij de zorg voor onze kinderen op je nam, het hele huishouden deed, zaken regelde die geregeld moesten worden en mij zo af en toe eraan herinnerde dat ik vooral moest doorgaan (of vooral even moest pauzeren). Zonder jou was ik niet zover gekomen!

Daarnaast ook erg veel dank aan mijn ouders en schoonouders. Jullie hebben met grote regelmaat opgepast, zodat ik tijd en ruimte had om te studeren (met name op de woensdagen). Het voelde echt fijn om de kinderen bij jullie te mogen laten, zodat ik mij op mijn studie kon richten. De kinderen waren altijd in goede handen. Maar de reistijd zorgde bij mij toch wel eens voor een schuldgevoel richting jullie...

Ten slotte wil ik mijn scriptiebegeleider, mevr. mr. S.F. Naber, hartelijk bedanken voor haar betrokkenheid, kennis en ervaring. Zij was duidelijk in haar communicatie, had een kritische blik op mijn hoofdstukken en bij moeilijkheden had zij altijd een paar goede tips zodat ik weer verder kon schrijven.

Ik wens u veel leesplezier.

Elst, november 2022

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	7
1.1. Aanleiding.....	7
1.2. Centrale onderzoeksvraag.....	8
1.3. Methodologische verantwoording	9
1.4. Afbakening	10
Hoofdstuk 2. De inzet van een criminele burgerinfiltrant in de Nederlandse opsporing	11
2.1. Inleiding	11
2.2. De geschiedenis van de criminele burgerinfiltrant in Nederland	11
2.2.1. De IRT-affaire	11
2.2.2. De commissie-van Traa	12
2.2.3. De Wet BOB	13
2.2.4. Verbod en herintreding na motie Kamerlid Recourt c.s.	15
2.2.5. De huidige stand van zaken: wet, gronden en voorwaarden	16
2.3. De Nederlandse rechter over de criminele burgerinfiltrant	17
2.3.1. 1979: Het Tallon-arrest.....	17
2.3.2. 1983: Het eerste arrest over burgerinfiltratie.	18
2.3.3. 2001: Lokvogeloperatie	18
2.3.4. 2022 De Vidar-zaak.....	19
2.4. Tussenconclusie.....	19
Hoofdstuk 3. Het recht op eerbiediging van het privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM	21
3.1. Inleiding	21
3.2. Artikel 8, eerste lid, EVRM.....	21
3.2.1. Privéleven.....	21
3.2.2. Familie- en gezinsleven	22
3.2.3. Woning.....	22
3.2.4. Correspondentie	22
3.2.5. Inbreuk op het recht op respect voor privacy.....	23
3.3. Artikel 8, tweede lid, EVRM.....	23
3.3.1. In overeenstemming met de wet	24
3.3.2. Een legitiem doel.....	24
3.3.3. Noodzakelijk in een democratische samenleving	25
3.4. Schending van artikel 8 EVRM	26
3.5. Jurisprudentie-onderzoek: heimelijke opsporingsmiddelen versus artikel 8 EVRM.....	28
3.6. Tussenconclusie	31

Hoofdstuk 4. Toetsing: de inzet van een criminele burgerinfiltrant versus artikel 8 EVRM	33
4.1. Inleiding	33
4.2. Het recht op respect voor het privéleven	33
4.3. Een gerechtvaardigde inbreuk op het recht op respect voor het privéleven?.....	34
Hoofdstuk 5. Conclusie	41
Hoofdstuk 6. Aanbevelingen.....	43
Literatuur- en jurisprudentielijst.....	45

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Een nieuwsbericht in maart 2020 zorgde in Nederland voor gefronste wenkbrauwen: de Nederlandse opsporingsdiensten hadden in een onderzoek naar georganiseerde criminaliteit gebruik gemaakt van een criminele burgerinfiltrant.¹

Dit bijzondere opsporingsmiddel ligt gevoelig sinds de commissie-van Traa midden jaren negentig van de vorige eeuw onderzoek deed naar de IRT-affaire en daarbij ook inging op de inzet van de criminele burgerinfiltrant.² De commissie-van Traa concludeerde “dat van criminele burgerinfiltranten die onder regie van politie en justitie strafbare feiten plegen, geen gebruik moet worden gemaakt”.³ Naar aanleiding van de bevindingen van de commissie-van Traa is tijdens de behandeling van het wetsvoorstel om te komen tot de wet Bijzondere Opsporingsbevoegden (Wet BOB⁴) een motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse aangenomen, inhoudende dat niet met criminele burgerinfiltranten moet worden gewerkt en er voor de politie en het Openbaar Ministerie een verbod geldt op het inzetten van criminele burgerinfiltranten.⁵

In 2013 is er weer beweging gekomen: de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie stelde voor de inzet van de criminele burgerinfiltrant onder strikte voorwaarden weer mogelijk te maken.⁶ Vervolgens is in 2014 een motie van het Kamerlid Recourt c.s. aangenomen, waarbij de inzet van de criminele burgerinfiltrant onder voorwaarden weer is toegestaan.⁷ Begin 2020 kwam dus het nieuws dat er een drugsbende is opgerold na inzet van een criminele burgerinfiltrant.⁸

De Nederlandse samenleving ondervindt al geruime tijd de gevolgen van ernstige misdrijven en georganiseerde criminaliteit, zoals (internationale) drugshandel.⁹ Tel daarbij op dat de criminele bendes die daarachter zitten zeer geavanceerd en gesloten te werk gaan.¹⁰ Voor de Nederlandse opsporingsdiensten is het daarom heel moeilijk, zo niet onmogelijk, om deze criminele organisaties binnen te dringen, bewijs te verzamelen en de verdachten berecht te krijgen. Om die redenen vond de minister van Veiligheid en Justitie het in 2013 noodzakelijk om de Tweede Kamer te vragen het verbod op de inzet van criminele burgerinfiltranten op te heffen. Want, zo stelde de minister, de criminele burgerinfiltranten “kunnen bewijs leveren dat anders onbereikbaar blijft. Zij zijn namelijk zelf getuige geweest van concrete strafbare

¹ <https://nos.nl/artikel/2328558-drugsnetwerk-opgerold-met-criminele-infiltrant-eerste-keer-in-twintig-jaar> Voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022. Deze zaak is ook wel bekend als de *Vidar*-zaak.

² *Kamerstukken II* 1995/96, 24 072, nr. 11.

³ *Kamerstukken II* 1995/96, 24 072, nr. 11, p. 464.

⁴ Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de regeling van enige bijzondere bevoegdheden tot opsporing en wijziging van enige andere bepalingen (bijzondere opsporingsbevoegdheden), wet van 27 mei 1999, *Stb.* 1999, 245.

⁵ *Kamerstukken II* 1998/99, 25 403 en 23 251, nr. 33.

⁶ *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83, p. 3-5.

⁷ *Kamerstukken II* 2013/14, 29 279, nr. 192.

⁸ Zie voetnoot 1.

⁹ Zie voor criminaliteitscijfers van het CBS

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83648NED/table?fromstatweb>. Zie ook de Veiligheidsmonitor 2021 van het CBS <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2022/veiligheidsmonitor-2021?onepage=true>. Beide websites zijn voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Nieuwenhuis & Pannekoek 2012, p. 108-111.

feiten, hebben directe toegang tot de kern van de criminele groepering of maken daar zelfs zelf deel van uit”.¹¹

De keerzijde van het optreden van de Nederlandse regering is dat verdachten en hun omgeving mogelijk geschaad worden in hun recht op privéleven zoals is neergelegd in artikel 8 EVRM. De criminele burgerinfiltrant mengt zich in het (criminele) leven van de verdachte om zo het gedrag van de verdachte te observeren en bewijs tegen de verdachte te verzamelen.

De hiervoor geschetste tweedeling tussen de opsporingsdiensten en de verdachte is maatschappelijk van belang, onder andere omdat het werk van de opsporingsdiensten mijns inziens onder een vergrootglas ligt. In de media is geregeld te lezen dat verdachten vrijuit gaan omdat er gebreken in het opsporingsonderzoek geconstateerd zijn.¹² Het aanpakken van de georganiseerde criminaliteit wordt daarmee bemoeilijkt. Dit heeft gevolgen voor de maatschappelijke opinie over opsporing en vervolging. Maar anderzijds lijkt de maatschappij te vergeten dat de verdachte ook rechten heeft en dat op die rechten (bijvoorbeeld op bescherming van zijn privéleven) op grond van de Nederlandse en Europese wetgeving niet zomaar een inbreuk gemaakt mag worden. De Nederlandse wet beschermt de rechten van alle ingezetenen op dit punt: in artikel 1 Sv is bepaald dat strafvordering alleen plaatsheeft op de wijze bij wet voorzien. Ook het EVRM bevat met artikel 8 EVRM een belangrijke bepaling om de rechten van verdachten te beschermen wanneer sprake is van de inzet van een heimelijk opsporingsmiddel. Bovendien is er jurisprudentie van het EHRM waaruit belangrijke gezichtspunten naar voren komen over de mate waarin het recht op het privéleven gerechtvaardigd ingeperkt mag worden.¹³

1.2. Centrale onderzoeksvraag

Het is de vraag of de inzet van criminele burgerinfiltranten op grond van de Nederlandse wet- en regelgeving voldoet aan de eisen die het EHRM stelt aan de aanvaardbare schending van het recht op eerbiediging van het privéleven van de verdachte als bedoeld in artikel 8 EVRM. Het doel van dit onderzoek is dan ook om een gefundeerd antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag:

Voldoet de huidige inzet van criminele burgerinfiltranten in Nederland zoals in de *Vidar*-zaak op grond van de artikelen 126w en 126x Sv aan de eisen die het EVRM stelt aan het recht op eerbiediging van het privéleven van verdachten als bedoeld in artikel 8 EVRM?

¹¹ *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83, p. 2.

¹² Zie onder andere <https://www.ad.nl/binnenland/unicum-verdachte-van-liquidatie-vrijuit-omdat-hij-te-lang-moest-wachten-op-rechtszaak~aefcc008/>. Voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022.

¹³ Zie bijvoorbeeld EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*). Dit arrest zal in hoofdstuk 3 besproken worden.

1.3. Methodologische verantwoording

Om de centrale onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zal een juridisch-dogmatisch onderzoek worden verricht. Dit betekent dat het geldende recht rondom criminele burgerinfiltratie, jurisprudentie en relevante literatuur hieromtrent in kaart wordt gebracht. Ook wordt het geldende recht, de jurisprudentie en relevante literatuur omtrent het recht op eerbiediging van het privéleven van een verdachte en de mogelijkheden om hierop een gerechtvaardigde inbreuk te maken als bedoeld in artikel 8 EVRM in kaart gebracht.

Ten aanzien van het onderwerp criminele burgerinfiltrant zal in hoofdstuk 2 een rechtshistorisch onderzoek verricht worden, waarbij de ontwikkeling van deze bijzondere opsporingsbevoegdheid in Nederland in de wet- en regelgeving en in de praktijk wordt geschetst. Het startpunt zal de casus zijn die geleid heeft tot de IRT-affaire die in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw in Nederland speelde. Dit deel van het onderzoek eindigt bij de huidige situatie anno 2022. Bovendien zal geschetst worden hoe de Nederlandse rechter aankijkt tegen de inzet van de criminele burgerinfiltrant in het opsporingsonderzoek. Hierbij wordt ook een blik geworpen op de omvangrijke *Vidar*-zaak.¹⁴

Met betrekking tot het onderdeel artikel 8 EVRM zal in hoofdstuk 3 een rechtshistorisch onderzoek verricht worden naar de totstandkoming en uitleg van deze wetsbepaling. Daarbij zal ook besproken worden welke uitleg van artikel 8 EVRM relevant is voor de inzet van een criminele burgerinfiltrant als bijzondere opsporingsbevoegdheid. Bovendien wordt ingegaan op de vraag wat het gevolg is van schending door een lidstaat van artikel 8 EVRM. Bij deze bespreking zal – naast relevante literatuur – tevens relevante jurisprudentie van het EHRM betrokken worden. Bovendien zal aan de hand van een jurisprudentieonderzoek onderzocht worden wat de relatie is van lid 2 van artikel 8 EVRM in samenhang met de inzet van een heimelijk opsporingsmiddel zoals infiltratie. Onder andere de uitspraak *Lüdi* zal hier aan bod komen.¹⁵

Aan de hand van de informatie die over de inzet van de criminele burgerinfiltratie en artikel 8 EVRM wordt vergaard, zal vervolgens in hoofdstuk 4 een toetsing plaatsvinden. Daarbij zal de inzet van de criminele burgerinfiltrant in de zaak *Vidar* getoetst worden aan de eisen die artikel 8 EVRM stelt aan de bescherming van het recht op eerbiediging van het privéleven van de verdachte en de mogelijkheden om op dit recht een gerechtvaardigde inbreuk te maken. Daarvoor zal gebruik worden gemaakt van informatie over de criminele burgerinfiltrant en artikel 8 EVRM en zal daarnaast gebruik worden gemaakt van de visies van juridische auteurs die waar mogelijk gedeeld of bekritiseerd worden. In hoofdstuk 5 volgt de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag en hoofdstuk 6 bevat aanbevelingen.

¹⁴ Deze mega-strafzaak heeft bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Leeuwarden, gelopen. Op 17 augustus 2022 heeft de rechtbank uitspraak gedaan. In paragraaf 2.3.4. en hoofdstuk 4 zal verder worden ingegaan op de *Vidar*-zaak.

¹⁵ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*).

1.4. Afbakening

Gelet op de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag is een nadere afbakening op zijn plaats. In de eerste plaats is dit onderzoek beperkt tot de inzet van een criminele burgerinfiltrant in Nederland vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw tot medio 2022. Ten tweede zal alleen worden ingegaan op de inzet van de criminele burgerinfiltrant. Dit neemt niet weg dat er enige overlap is tussen deze opsporingsbevoegdheid en andere opsporingsbevoegdheden. De criminele burgerinfiltrant zal bijvoorbeeld doorgaans ook de verdachte stelselmatig observeren. Tot slot zal alleen op artikel 8 EVRM worden ingegaan en zullen geen andere artikelen van het EVRM betrokken worden. Dit betekent dat ook het recht op een eerlijk proces als bedoeld in artikel 6 EVRM geen onderdeel van dit onderzoek uitmaakt. Het EHRM hanteert wel een koppeling tussen artikel 8 en artikel 6 EVRM. Dit zal in paragraaf 3.4. kort aan de orde komen, maar daar zal het bij blijven.

Hoofdstuk 2. De inzet van een criminele burgerinfiltrant in de Nederlandse opsporing

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de inzet van de criminele burgerinfiltrant in de Nederlandse opsporing. Wat wordt eigenlijk onder een criminele burgerinfiltrant verstaan? En onder welke voorwaarden mag een criminele burgerinfiltrant worden ingezet? Om die vragen te kunnen beantwoorden, dient eerst de ontwikkeling van deze bijzondere opsporingsbevoegdheid sinds de jaren 80 van de vorige eeuw in de Nederlandse wet- en regelgeving en in de praktijk te worden geschetst. Onder andere de IRT-affaire en de komst en de gevolgen van de Wet BOB zullen de revue passeren. Ook zal een behandeling volgen van de wijze waarop de Nederlandse rechter aankijkt tegen de inzet van de criminele burgerinfiltrant in het opsporingsonderzoek. Hierbij zal onder andere de *Vidar*-zaak aan bod komen.

2.2. De geschiedenis van de criminele burgerinfiltrant in Nederland

In het huidige Wetboek van Strafvordering¹⁶ is een wettelijke bevoegdheid voor opsporingsdiensten opgenomen om een criminele burgerinfiltrant in te zetten. De artikelen 126w en 126x Sv maken dit mogelijk.¹⁷ Maar bestond deze wettelijke bevoegdheid ook in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw? Het korte antwoord hierop is ontkennend. Voor een uitgebreidere beantwoording van deze vraag is bespreking van de IRT-affaire relevant.

2.2.1. De IRT-affaire

Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw kwam er – meer dan ervoor – meer aandacht voor bestrijding van de georganiseerde criminaliteit. Daaronder viel ook de bestrijding van de handel in drugs.¹⁸ Deze aandacht leidde in 1985 tot het beleidsplan ‘Samenleving en criminaliteit, Een beleidsplan voor de komende jaren’.¹⁹ In dat beleidsplan werd voorgesteld om de georganiseerde criminaliteit hard aan te pakken. Dit was nodig, onder andere om te voorkomen dat Nederland een aantrekkelijke vestigingsplaats voor deze criminelen zou worden of blijven en een ontwikkeling in deze richting in de kiem te smoren, omdat georganiseerde criminaliteit moeilijker te bestrijden is als de organisatie meer geperfectioneerd is.²⁰

Om de georganiseerde criminaliteit tegen te gaan, is in 1987 begonnen met het vormgeven van interregionale samenwerking tussen politiekorpsen. Dit is uitgemond in een interregionaal researchteam (IRT).²¹

¹⁶ Hiermee wordt bedoeld: het Wetboek van Strafvordering zoals die geldt op 29 november 2022. Op dit moment is een proces gaande om het Wetboek van Strafvordering ingrijpend te moderniseren. Voor meer informatie zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/nieuwe-wetboek-van-strafvordering>.

¹⁷ Hierover volgt verderop in dit hoofdstuk een nadere beschouwing.

¹⁸ Blom 2015/1.3.1.

¹⁹ *Kamerstukken II 1984/85*, 18 995, nrs. 1-2.

²⁰ *Kamerstukken II 1984/85*, 18 995, nrs. 1-2, p. 47.

²¹ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 75. Het IRT – dat heel Nederland bestreek - heeft tussen 1989 en 1992 diverse zaken succesvol afgerond (zie *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 76 en Blom 2015/1.3.1).

Het IRT gebruikte voor de bestrijding van georganiseerde criminaliteit de Delta-methode. Deze methode hield in het runnen van een informant/infiltrant die kon groeien in het criminele milieu, waarbij pas strafrechtelijk zou worden opgetreden op basis van zijn informatie als de driekoppige leiding van de criminele organisatie ook kon worden aangepakt.²² Op deze wijze kon veel (soft)drugs Nederland worden binnengesmokkeld en verhandeld. Begin 1993 bleek dat de toenmalige procureur-generaal toestemming gaf voor de invoer van 130 kilo cocaïne. Dit was nodig om voldoende bewijs te verzamelen tegen criminelen. Deze operatie is uiteindelijk niet doorgegaan, maar dit was wel de aanleiding om de beheers- en gezagsverhoudingen over te dragen aan de Driehoek Amsterdam waardoor deze Driehoek verantwoordelijk werd voor het functioneren van het IRT.²³ De politie vond dat in die periode een cultuur heerste dat alles geoorloofd was om de georganiseerde criminaliteit te bestrijden.²⁴ Uiteindelijk is de Delta-methode opgeheven, omdat de toenmalige korpsleiding van het korps Amsterdam-Amstelland geen verantwoordelijkheid wilde nemen voor het gebruik van de Delta-methode.²⁵ Het IRT werd daarop opgeheven. Bij het debat dat over de opheffing van het IRT volgde, bleek dat de regering grote problemen had met “de invulling van haar verantwoordelijkheid voor opsporing en bestrijding van zware strafbare feiten”.²⁶ Het gevolg was de indiening van een motie van het Kamerlid Dijkstal c.s. waarin voorgesteld werd een parlementair onderzoek te laten plaatsvinden naar de gebruikte opsporingsmethoden (in het bijzonder aangaande de zware, georganiseerde criminaliteit), de aanwezigheid van heldere en controleerbare toetsingskaders, of gebruik van de opsporingsmethoden binnen de grenzen bleef en of er van ‘bovenaf’ effectief controle werd uitgeoefend.²⁷

2.2.2. De commissie-van Traa

Naar aanleiding van de motie van het Kamerlid Dijkstal c.s. is een parlementaire enquêtecommissie in het leven geroepen, onder leiding van M. van Traa. De commissie had de opdracht onderzoek te verrichten naar de aard, ernst en omvang van de zware, georganiseerde criminaliteit, de feitelijke toepassing, de rechtmatigheid, het verantwoord zijn en de effectiviteit van de opsporingsmethoden en de organisatie, het functioneren van en de controle op de opsporing.²⁸

Conclusie commissie over de opsporing

De commissie kwam tot de algemene conclusie dat sprake was van “een crisis in de opsporing”, in de zin van ontbrekende normen, een niet goed functionerende organisatie en problemen in de gezagsverhoudingen.²⁹ De wetgever en de rechter hadden volgens de commissie te veel vrijheid aan politie en justitie gelaten. De opsporingsmethoden werden zo op veel verschillende manieren ingezet, waarbij het vaak onduidelijk was wie waarvoor

²² Blom 2015/5.4.2.

²³ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 77.

²⁴ Blom 2015/1.3.1.

²⁵ Blom 2015/5.4.2.

²⁶ Blom 2015/1.3.2.

²⁷ *Kamerstukken II 1993/94*, 23 593, nr. 9.

²⁸ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 11.

²⁹ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 413.

verantwoordelijk was.³⁰ Bovendien was de commissie van oordeel dat de crisis in de opsporing “de legitimiteit van de rechtshandhaving” raakte.³¹

Om de problemen op te lossen vond de commissie dat de bevoegdheden van de opsporingsambtenaren expliciet in de wet vermeld moesten worden en bovendien dat opsporingsmethoden expliciet vermeld moesten worden. Verder moesten hogere autoriteiten beslissen over de inzet van een methode naarmate deze methode ingrijpender is, moest toetsing van de inzet van de methode vooraf plaatsvinden via objectieve criteria, moest de methode in het openbaar ter terechtzitting worden verantwoord, moest het gezag over de opsporing bij het openbaar ministerie liggen en moest een aantal functionarissen binnen de politie en het openbaar ministerie de kennis hebben van de gebruikte opsporingsmethoden.³²

Conclusie commissie over infiltratie

De commissie-van Traa ging ook in op infiltratie. De commissie oordeelde dat voor de inzet van politie- en burgerinfiltranten³³ een “specifieke wettelijke basis” ontbrak en dat deze basis wel noodzakelijk was gelet op de ingrijpende gevolgen voor de grondrechten van burgers en de noodzaak van toetsing en controle.³⁴ De commissie oordeelde bovendien dat infiltratie alleen voorbehouden is aan gekwalificeerde politieambtenaren en niet-criminele burgers. De commissie stelde zelfs expliciet: “dat van criminele burgerinfiltranten die onder regie van politie en justitie strafbare feiten plegen, geen gebruik moet worden gemaakt”.³⁵

Naar aanleiding van het rapport van de commissie-van Traa is er werk gemaakt om de bijzondere opsporingsmethoden in de wet vast te leggen. Dit heeft geleid tot de Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden van 27 mei 1999 (hierna: de Wet BOB).³⁶

2.2.3. De Wet BOB

Door de Wet BOB is het Wetboek van Strafvordering gewijzigd. Onder andere de bijzondere opsporingsbevoegdheid infiltratie is daardoor in het Wetboek van Strafvordering opgenomen. Bovendien is een nieuwe grondslag – naast de verdenking van een strafbaar feit – voor de inzet van een bijzondere opsporingsbevoegdheid opgenomen, namelijk het vermoeden dat in georganiseerd verband ernstige misdrijven worden beraamd of gepleegd. Ook heeft bijstand van burgers in de opsporing, zoals de burgerinfiltrant, in het Wetboek van Strafvordering een plek gevonden.³⁷

De Wet BOB hanteert dezelfde uitgangspunten als de commissie-van Traa. Dit betekent kort gezegd dat opsporingsbevoegdheden goed moeten worden geregeld, dat opsporingsmethoden een voldoende specifieke basis in het Wetboek van Strafvordering moeten hebben, dat het

³⁰ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 413-414.

³¹ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 415.

³² *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 448-449.

³³ De burgerinfiltranten zijn – aldus de commissie – haast zonder uitzondering allen crimineel. Zie *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 431.

³⁴ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 430-431 en 448. De commissie heeft hierbij wel aangegeven dat de juridische grondslag te vinden was in de richtlijn infiltratie van 1991 en in de jurisprudentie.

³⁵ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 463-464.

³⁶ Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de regeling van enige bijzondere bevoegdheden tot opsporing en wijziging van enige andere bepalingen (bijzondere opsporingsbevoegdheden), *Stb.* 1999, 245.

³⁷ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 2.

openbaar ministerie het gezag over de opsporing heeft en dat de gebruikte bevoegdheden in beginsel in het openbaar ter terechtzitting kunnen worden verantwoord. Daarbij heeft de wetgever aangegeven dat voor zeer ingrijpende bevoegdheden een machtiging van de rechter-commissaris nodig is.³⁸

Georganiseerde criminaliteit

De nieuwe grondslag die de Wet BOB heeft geïntroduceerd om de inzet van bijzondere opsporingsmethoden mogelijk te maken is het vermoeden van het beramen of plegen van ernstige misdrijven in georganiseerd verband.³⁹ De wetgever volgt de commissie-van Traa als het gaat om het definiëren van georganiseerde criminaliteit. Van georganiseerde criminaliteit is sprake “wanneer groepen van personen die:

- a. primair gericht zijn op illegaal gewin,
- b. systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving en
- c. in staat zijn deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen, in het bijzonder door de bereidheid te tonen fysiek geweld te gebruiken of personen door corruptie uit te schakelen”.⁴⁰

Infiltratie

De wetgever heeft in het kader van de Wet BOB opgemerkt dat de opsporingsmethoden (hieronder is ook infiltratie begrepen) “waarbij naar huidig inzicht een privacy-inbreuk aan de orde kan zijn, een expliciete basis in de wet krijgen”.⁴¹ Daarnaast heeft de wetgever gesteld dat:

- de bevoegdheid tot infiltratie getoetst moet worden aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit;
- de effectiviteit van de infiltratie en het afbreukrisico moeten worden afgewogen tegen het belang van de hantering van deze opsporingsbevoegdheid in het concrete geval.

Voor zover hierbij een afweging nodig is, zal de officier van justitie zijn voornemen om van infiltratie gebruik te maken ter toetsing moeten voorleggen aan het College van Procureurs-Generaal, waarbij deze laatste zich laat adviseren door de Centrale Toetsingscommissie (CTC).⁴²

De criminele burgerinfiltrant

De wetgever was van mening dat een burgerinfiltrant alleen mag worden ingezet als politieke infiltratie niet afdoende is. Met de inzet van een *criminele* burgerinfiltrant moet nog voorzichtiger worden omgegaan: in zeer uitzonderlijke gevallen en onder stringente voorwaarden moet de mogelijkheid bestaan om van het verbod om een criminele burgerinfiltrant in te zetten, ontheffing te verlenen om een kortstondige, eenmalige, overzichtelijke actie uit te voeren.⁴³

³⁸ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 3.

³⁹ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 2.

⁴⁰ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 4. en Kamerstukken II 1995/96, 24 072, nr. 11, p. 25.

⁴¹ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 12.

⁴² Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 15.

⁴³ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 47.

Uiteindelijk heeft het wetsvoorstel over de criminele burgerinfiltrant het niet gered. In een motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse – die het kabinet heeft gevolgd⁴⁴ – is namelijk neergelegd dat “met criminele burgerinfiltranten niet dient te worden gewerkt en dat voor de politie en het Openbaar Ministerie een verbod geldt op het inzetten van criminele burgerinfiltranten”.⁴⁵ De overwegingen hierbij waren dat aan het werken met een criminele burgerinfiltrant een hoog processueel afbreukrisico kleefte, het handelen van deze infiltrant slecht controleerbaar is en slecht te controleren is of zijn handelen voldoet aan het Tallon-criterium.⁴⁶

De vraag wat onder een criminele burgerinfiltrant moet worden verstaan is door de toenmalige minister van Justitie in 2001 als volgt beantwoord: “om te beoordelen of een potentiële burgerinfiltrant moet worden aangemerkt als een criminele burgerinfiltrant dient aan een aantal criteria te worden getoetst. Dit is per definitie het geval wanneer hij:

- actief is in hetzelfde criminele veld (i.e. hij pleegt dezelfde soort delicten als de organisatie waarin hij moet infiltreren);
- of binnen hetzelfde criminele milieu waarin hij gaat infiltreren (i.e. de burger is betrokken bij het beramen of plegen van strafbare feiten binnen dezelfde criminele groepering waarin moet worden geïnfiltrerd);
- dan wel wanneer hij ten aanzien van de gepleegde of nog te plegen misdrijven, waartegen het onderzoek zich richt, een relevant strafrechtelijk verleden heeft”.⁴⁷

2.2.4. Verbod en herintreding na motie Kamerlid Recourt c.s.

Door de motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse is de discussie rondom de inzet van een criminele burgerinfiltrant verdwenen: er mocht door de politie en het Openbaar Ministerie geen gebruik worden gemaakt van een criminele burgerinfiltrant. De eerste jaren na de invoering van de Wet BOB is het ook stil gebleven. Tot 2003.

In de periode na de aanslagen van 11 september 2001 heeft de toenmalige minister van Justitie in 2003 aangegeven dat in uitzonderlijke gevallen (voornamelijk die gevallen waarbij sprake is van bestrijding van terrorisme) met de inzet van een criminele burgerinfiltrant moet kunnen worden ingestemd.⁴⁸ Sterker nog: de officier van justitie had zelfs al afgeweken van het verbod op de inzet van een criminele burgerinfiltrant “gelet op de ernst en omstandigheden van de zaak”.⁴⁹ Maar de minister van Justitie was van mening dat sprake was van een wijziging van omstandigheden die ten tijde van de totstandkoming van de Wet BOB nog niet voorzien was, namelijk de aanslagen van 11 september 2001 en de nasleep daarvan.⁵⁰

⁴⁴ *Handelingen II* 1998/99, nr. 24, p. 1557-1558.

⁴⁵ *Kamerstukken II* 1998/99, 25 403 en 23 251, nr. 33.

⁴⁶ *Kamerstukken II* 1998/99, 25 403 en 23 251, nr. 33. Het Tallon-criterium verwijst naar het gelijknamige arrest van de Hoge Raad van 4 december 1979 en zal verder besproken worden in paragraaf 2.3.1.

⁴⁷ *Kamerstukken II* 2000/01, 26 269, nr. 34, p.2. Deze definitie is daarna herhaald in de brief van de toenmalige minister van Veiligheid & Justitie van 5 juli 2013 over het voorstel om het inzetten van een criminele burgerinfiltrant toch weer mogelijk te maken (*Kamerstukken II* 2012/13, 29911, nr. 83, p. 4, voetnoot 6).

⁴⁸ *Kamerstukken II* 2002/03, 27 834, nr. 28, p. 1 en 3. Overigens is daarvoor al door de toenmalige minister van Justitie een heroverweging van het verbod op het inzetten van een criminele burgerinfiltrant aangekondigd. Zie hierover *Handelingen II* 2001/02, nr. 20, p. 1373-1374.

⁴⁹ *Kamerstukken II* 2002/03, 27 834, nr. 28, p. 1.

⁵⁰ *Kamerstukken II* 2002/03, 27 834, nr. 28, p. 3.

Na de voornoemde motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse en de brief van de minister van Justitie in 2003 is het vrij stil gebleven. In juli 2013 is de stilte verbroken door de brief van de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie, waarin hij onder meer voorstelt het onder strikte voorwaarden weer mogelijk maken van de inzet van de criminele burgerinfiltrant.⁵¹ De minister ziet voor zich dat – naast de op dat moment reeds bestaande mogelijkheid om voor de opsporing van terroristische misdrijven gebruik te maken van de criminele burgerinfiltrant – deze opsporingsmethode breder zou moeten kunnen worden ingezet. De minister vond dit noodzakelijk om door te kunnen dringen in afgeschermdde criminele groeperingen; andere opsporingsmiddelen werden onvoldoende effectief geacht.⁵²

Vervolgens is in 2014 een motie van het Kamerlid Recourt c.s. aangenomen, waarbij de inzet van de criminele burgerinfiltrant onder voorwaarden weer is toegestaan. Deze voorwaarden worden hierna in paragraaf 2.2.5. verder besproken.

2.2.5. De huidige stand van zaken: wet, gronden en voorwaarden

In de vorige paragraaf is kort de motie van het Kamerlid Recourt c.s. aangehaald. In deze motie is aangegeven onder welke voorwaarden een criminele burgerinfiltrant mag worden ingezet. Deze voorwaarden zijn:

- “- als voldaan is aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit;
- onder een zeer streng regime van waarborgen;
- bij zeer gesloten criminele groeperingen die zich schuldig maken aan de ernstigste vormen van ondermijnende en georganiseerde criminaliteit;
- in korte trajecten, waarbij geen gebruik wordt gemaakt van groei-infiltranten;
- na toestemming van de minister van Veiligheid en Justitie”.⁵³

In het huidige Wetboek van Strafvordering is in de artikelen 126w en 126x Sv de inzet van de criminele burgerinfiltrant opgenomen. De artikelen 126w en 126x Sv bepalen dat als sprake is van een geval als bedoeld in artikel 126h, eerste lid, Sv de officier van justitie met een persoon die geen opsporingsambtenaar is kan overeenkomen dat die persoon bijstand verleent aan de opsporing door deel te nemen of medewerking te verlenen aan een groep van personen waarbinnen naar redelijkerwijs kan worden vermoed misdrijven worden beraamd of gepleegd (artikel 126w) dan wel door deel te nemen of medewerking te verlenen aan het georganiseerd verband (artikel 126x). Het moet volgens artikel 126h, eerste lid, Sv gaan om verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Sv dat gezien zijn aard of de samenhang met andere door de verdachte begane misdrijven een ernstige inbreuk op de rechtsorde oplevert.

Naast het Wetboek van Sv is de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014 van toepassing.⁵⁴ Deze Aanwijzing is recht als bedoeld in artikel 79 Wet RO, waardoor de inzet van een opsporingsmiddel ook aan de Aanwijzing moet worden getoetst.⁵⁵

⁵¹ *Kamerstukken II 2012/13*, 29 911, nr. 83.

⁵² *Kamerstukken II 2012/13*, 29 911, nr. 83, p. 4.

⁵³ *Kamerstukken II 2013/14*, 29 279, nr. 192.

⁵⁴ *Stcrt 2014*, 24 442.

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

Opmerkelijk is dat in de artikelen 126w en 126x Sv de voorwaarden van de motie van het Kamerlid Recourt c.s. vrijwel niet terugkomen. De subsidiariteitseis komt terug in het eerste lid van beide artikelen, terwijl de proportionaliteitseis niet blijkt.⁵⁶ De voorwaarden met betrekking tot ‘een zeer streng regime van waarborgen’ en ‘bij zeer gesloten criminele groeperingen’ komen in de wetsartikelen niet terug.⁵⁷ De voorwaarde over het verbod op een groei-infiltrant komt eveneens niet terug in de wetsartikelen.⁵⁸ Tot slot, misschien wel de belangrijkste voorwaarde uit de motie van het Kamerlid Recourt c.s., namelijk de goedkeuring van de minister van Veiligheid en Justitie, staat ook niet in de wetsartikelen.⁵⁹

2.3. De Nederlandse rechter over de criminele burgerinfiltrant

In deze paragraaf wordt ingezoomd op rechtspraak van de Nederlandse rechter over de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Het startpunt is een arrest van de Hoge Raad in 1979, waarin de Hoge Raad ingaat op infiltratie als opsporingsmethode. Gelet op de eind jaren negentig van de vorige eeuw door de Tweede Kamer aangenomen motie om de inzet van een criminele burgerinfiltrant te verbieden, is er weinig jurisprudentie voorhanden.⁶⁰ Bovendien gaat veel jurisprudentie over infiltratie, maar niet over infiltratie door een criminele burgerinfiltrant. De in paragraaf 2.3.3. te bespreken jurisprudentie in de Lokvogeloperatie-zaak vormt hierop een uitzondering. Interessant is ten slotte de in paragraaf 2.3.4. te bespreken *Vidar*-zaak, omdat dit de eerste zaak is waarin na de herintreding van dit opsporingsmiddel gebruik is gemaakt van een criminele burgerinfiltrant en geleid heeft tot een (omvangrijke) strafzaak.

2.3.1. 1979: Het Tallon-arrest

De Hoge Raad heeft zich in het *Tallon*-arrest⁶¹ voor het eerst uitgelaten over de inzet van het opsporingsmiddel infiltratie bij de opsporing van strafbare feiten. Hoewel infiltratie daarvoor ook al werd toegepast als opsporingsmethode, is deze methode tot aan het *Tallon*-arrest niet eerder aan de Hoge Raad voorgelegd.⁶² De Hoge Raad bekrachtigde in het *Tallon*-arrest het vonnis van het gerechtshof. Daarmee was de Hoge Raad met het gerechtshof van oordeel dat infiltratie (in casu door politieambtenaren) geoorloofd is als de verdachte “door het optreden van de politieambtenaren (...) als infiltrant (‘undercover-agent’) al dan niet is gebracht tot andere handelingen dan die, waarop zijn opzet reeds was gericht”.⁶³

⁵⁶ Zie ook *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83, p. 5 en *Aanwijzing opsporingsbevoegdheden*, *Stcrt* 2014, 24 442, paragraaf 2.9.

⁵⁷ Zie ook de brief van de minister van Veiligheid en Justitie (*Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83) en de *Aanwijzing opsporingsbevoegdheden* (*Stcrt* 2014, 24 442) waarin de voorwaarden ook niet terugkomen.

⁵⁸ Zie ook *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83, p. 5-6 en *Aanwijzing opsporingsbevoegdheden*, *Stcrt* 2014, 24 442, paragraaf 2.9.

⁵⁹ Zie ook *Kamerstukken II* 2012/13, 29 911, nr. 83, p. 5 en *Aanwijzing opsporingsbevoegdheden*, *Stcrt* 2014, 24 442, paragraaf 2.9. Daarin komt de voorwaarde wel terug.

⁶⁰ Zie *Kamerstukken II* 1998/99, 25 403 en 23 251, nr. 33 en *Handelingen II* 1998/99, nr. 24, p. 1557-1558.

⁶¹ HR 4 december 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7429, *NJ* 1980/356, m.nt. Th.W. van Veen.

⁶² HR 4 december 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7429, *NJ* 1980/356, m.nt. Th.W. van Veen, onder 2, eerste alinea.

⁶³ HR 4 december 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7429, *NJ* 1980/356, m.nt. Th.W. van Veen, onder 5.

2.3.2. 1983: Het eerste arrest over burgerinfiltratie

Vier jaar na het *Tallon*-arrest moest de Hoge Raad in 1983 oordelen over een zaak waarbij de politie voor het eerst een burgerinfiltrant had ingezet.⁶⁴ De Hoge Raad verwierp de bezwaren van de verdediging en was daarmee van oordeel dat de inzet van de burgerinfiltrant in casu rechtmatig was. De infiltrant was ingezet om de verdachte – die mogelijk een politiebeambte was – op verdenking van drugshandel op te pakken. Daarbij was de infiltrant van tevoren duidelijk geïnformeerd en geïnstrueerd door de politie en de politie had overleg gepleegd met het openbaar ministerie. Bovendien had de infiltrant de verdachte niet gebracht tot andere handelingen dan die waarop zijn opzet reeds was voorzien, namelijk het afnemen van 15 tot 20 kg hasjiesj.

De door de Hoge Raad in dit arrest ingezette lijn is voortgezet in het arrest van 3 mei 1988.⁶⁵ In dit arrest heeft de Hoge Raad geoordeeld dat in casu pseudokoop van amfetamine tussen de politie en infiltrant enerzijds en de verdachte anderzijds niet onrechtmatig was, ook niet als eerst een kleinere hoeveelheid amfetamine en daarna een grotere hoeveelheid wordt afgenomen en de infiltrant een monster neemt.

Hoewel de Hoge Raad in 1979 dus infiltratie als opsporingsmethode heeft erkend, heeft het tot de invoering van de Wet BOB in 1999 geduurd totdat deze methode ook in de wet werd vastgelegd. Tussendoor concludeerde ook de commissie-van Traa dat de opsporingsmethode infiltratie niet in de Nederlandse wetgeving was opgenomen.⁶⁶

2.3.3. 2001: Lokvogeloperatie

Na invoering van de Wet BOB heeft de rechtbank Amsterdam in 2001 geoordeeld dat in casu sprake was van een zogenoemde ‘lokvogeloperatie’ en “dat de gedragingen van de [burgerinfiltrant] niet kunnen worden aangemerkt als infiltratie in de zin van artikel 126aa van het Wetboek van Strafvordering”.⁶⁷ De rechtbank ging nog wel in op het verweer van de verdediging over de inzet van een criminele burgerinfiltrant. De rechtbank overwoog bekend te zijn met het door de Tweede Kamer aangenomen motie om de inzet van de criminele burgerinfiltrant te verbieden. Maar zich “echter niet gebonden [acht] aan een in de Tweede Kamer aangenomen motie, indien die motie niet is gevolgd door wetgeving op dat punt. Zulke wetgeving is tot op heden uitgebleven”.⁶⁸ Het Gerechtshof in Amsterdam verwierp de verweren van de advocaat in hoger beroep, maar vond wel dat sprake was van de inzet van een burgerinfiltrant.⁶⁹ Of aan alle vereisten voor het inzetten van een (criminele) burgerinfiltrant voldaan was, liet het Hof echter buiten beschouwing, “aangezien de onderhavige inzet van [betrokkene] tot geen enkel contact met verdachte heeft geleid en de beoogde aanhouding niet geëffectueerd is kunnen worden. Met deze infiltratie zijn dan ook geen rechtens te beschermen belangen van verdachte geschonden”.⁷⁰

⁶⁴ HR 1 november 1983, NJ 1984/586, m.nt. G.E. Mulder.

⁶⁵ HR 3 mei 1988, NJ 1989/165.

⁶⁶ *Kamerstukken II* 1995/96, 24 072, nr. 11, p. 230.

⁶⁷ Rb. Amsterdam 30 januari 2001, ECLI:NL:RBAMS:2001:AA9712, onder 2.1.

⁶⁸ Rb. Amsterdam 30 januari 2001, ECLI:NL:RBAMS:2001:AA9712, onder 2.1.

⁶⁹ Hof Amsterdam 13 oktober 2003, ECLI:NL:GHAMS:2003:AO1668.

⁷⁰ Hof Amsterdam 13 oktober 2003, ECLI:NL:GHAMS:2003:AO1668.

2.3.4. 2022: De Vidar-zaak

Na de herintreding van de criminele burgerinfiltrant zijn het Openbaar Ministerie en de politie in april 2018 gestart met een onderzoek naar mogelijke betrokkenheid van leden van de Hells Angels, chapter North Coast, in Harlingen aan deelneming aan een criminele organisatie en betrokkenheid bij de internationale handel in harddrugs. Volgens het Openbaar Ministerie was bij de Hells Angels sprake van een gesloten bolwerk, waarbinnen forse represailles staan op praten met politie en justitie. Daarom is in maart 2019 besloten een reeds betrokken infiltrant als een criminele burgerinfiltrant in te zetten. Deze criminele burgerinfiltrant zou aanvankelijk kortdurend ingezet worden om undercoveragenten te introduceren die het werk van de criminele burgerinfiltrant zouden overnemen. Maar dit lukte niet omdat de verdachten alleen met de criminele burgerinfiltrant wilden werken. De officier van justitie acht bewezen dat de verdachten een criminele organisatie vormden en onder andere 86 kilogram amfetamine naar Finland exporteerden.⁷¹

De rechtbank Noord-Nederland heeft op 17 augustus 2022 uitspraak gedaan in de zaken van 20 verdachten.⁷² Volgens de rechtbank was de inzet van de criminele burgerinfiltrant rechtmatig. De rechtbank is daarbij ingegaan op de eisen die de wet en ‘beleidsregels’⁷³ stellen aan de inzet van een criminele burgerinfiltrant. De rechtbank concludeert dat in casu voldoende is voldaan aan al deze eisen.⁷⁴

2.4. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk stond de geschiedenis van de criminele burgerinfiltrant in de Nederlandse opsporing centraal. Nadat de commissie-Van Traa grote gebreken constateerde in de Nederlandse opsporing en een juridische basis voor de inzet van een criminele burgerinfiltrant ontbrak, heeft de wetgever gepoogd dit te herstellen in de Wet BOB. Door een motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse is er echter een verbod op de inzet van dit opsporingsmiddel gekomen. In 2013 heeft de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie aangekondigd de criminele burgerinfiltrant toch weer van stal te halen, waarna dit door het aannemen van de motie van het Kamerlid Recourt c.s. is gerealiseerd. Opmerkelijk is dat de voorwaarden voor het inzetten van de criminele burgerinfiltrant vanuit de motie van het Kamerlid Recourt c.s. vrijwel niet in de huidige wet terugkomen.

De Nederlandse rechtspraak heeft het opsporingsmiddel (burger-)infiltratie rechtmatig geoordeeld. Belangrijk is daarbij dat de verdachte niet wordt uitgelokt en dat ook wordt voldaan aan de wettelijke eisen en overige gewichtige regels.⁷⁵

⁷¹ <https://www.crimesite.nl/eis-tot-acht-jaar-tegen-hells-angel-in-zaak-met-burgerinfiltrant/>. Voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022.

⁷² Zie onder andere Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017 (*Vidar*). In onderdeel A benoemt de rechtbank dat de zaken van 3 verdachten al afgedaan zijn.

⁷³ De rechtbank doelt hier op een door het College van procureurs-generaal gegeven Aanwijzing als bedoeld in artikel 130, zesde lid, Wet RO, waardoor deze regels aangemerkt kunnen worden als recht in de zin van artikel 79 Wet RO. Zie Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onderdeel E 3 (*Vidar*).

⁷⁴ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*). In hoofdstuk 4 volgt een nadere analyse van deze uitspraak.

⁷⁵ In hoofdstuk 4 zal hierover een nadere beschouwing volgen.

Hoofdstuk 3. Het recht op eerbiediging van het privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk staat de uitleg van artikel 8 EVRM centraal. Het EHRM heeft uitgemaakt dat het doel van dit artikel is dat de privacy van individuen tegen willekeurige inmenging door de autoriteiten wordt beschermd.⁷⁶ Het artikel heeft twee leden. Beide leden komen in dit hoofdstuk aan de orde, waarbij aandacht zal zijn voor belangrijke begrippen in deze bepalingen, wanneer sprake is van een inbreuk van het recht op respect voor privacy en in welke gevallen deze inbreuk aanvaardbaar is. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag wat het gevolg is van schending van artikel 8 EVRM. Daarna volgt een jurisprudentieonderzoek naar hoe het EHRM aankijkt tegen het inzetten van heimelijke opsporingsmiddelen zoals infiltratie in relatie tot artikel 8 EVRM.

3.2. Artikel 8, eerste lid, EVRM

Artikel 8, eerste lid, EVRM bepaalt dat een ieder het recht heeft op respect voor zijn privéleven, familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie. Deze begrippen worden eerst behandeld. Daarna zal gekeken worden wanneer sprake is van een inbreuk op het recht op respect voor privacy.

3.2.1. Privéleven

Van Toor merkt op dat privéleven “een vage term” is, omdat het een brede en ruime term is waarvan geen uitputtende definitie kan worden gegeven. Omdat ook banden met familieleden, communicatie en het leven in een woning onder privéleven vallen, is er sprake van overlap en onduidelijkheid.⁷⁷ Het EHRM acht het niet mogelijk of noodzakelijk om een alomvattende definitie van het begrip privéleven te verwoorden.⁷⁸ In het algemeen kan gezegd worden dat het privéleven als volgt wordt gedefinieerd: “*the network of personal, social, economic relations that make up the private life of every human being*”.⁷⁹ Uit de jurisprudentie van de ECRM⁸⁰ en het EHRM volgt dat onder privéleven in ieder geval verstaan wordt: “besloten, afgeschermd, exclusief, bij een persoon horend, persoonlijk”.⁸¹ Het ECRM verwoordde het aldus:

“For numerous anglo-saxon and French authors the right to respect for “private life” is the right to privacy, the right to live, as far as one wishes, protected from publicity [...]. In the opinion of the Commission, however, the right to respect for private life does not end there. It

⁷⁶ Zie onder andere EHRM 12 november 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:1112JUD000578608 (*Söderman/Zweden*), par. 78.

⁷⁷ Van Toor 2017, p. 257-258.

⁷⁸ Zie onder andere EHRM 15 maart 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0315JUD000414904 (*Aksu/Turkije*), par. 58: ‘*The court does not consider it possible or necessary to attempt an exhaustive definition of the notion of “private life”.*’

⁷⁹ EHRM 9 oktober 2003, ECLI:EC:ECHR:2003:1009JUD004832199 (*Slivenko/Letland*), par. 96.

⁸⁰ Het ECRM was van mei 1955 tot november 1999 de voorganger van het EHRM. Zie voor meer informatie Alkema 2008, p. 916-926.

⁸¹ Van Toor 2017, p. 258.

comprises also, to a certain degree, the right to establish and to develop relationships with other human beings, especially in the emotional field for the development and fulfilment of one's own personality".⁸²

Het EHRM beschreef het als volgt:

"The Court does not consider it possible or necessary to attempt an exhaustive definition of the notion of 'private life'. However, it would be too restrictive to limit the notion to an 'inner circle' in which the individual may live his own personal life as he chooses and to exclude there from entirely the outside world not encompassed within that circle".⁸³

3.2.2. Familie- en gezinsleven

Het familie- en gezinsleven is volgens het EHRM net als privéleven een breed begrip waarvoor het geen sluitende en uitputtende definitie kan geven.⁸⁴ Daarnaast concludeert het EHRM geregeld in dezelfde zaak dat sprake is van een inbreuk op zowel het privé- als familieleven.⁸⁵ Het EHRM beoordeelt per zaak en met inachtneming van de omstandigheden van het geval of de facto sprake is van familiebanden.⁸⁶

Opsporingsmethoden maken een inbreuk op het recht op respect voor het familieleven of kunnen onder bepaalde omstandigheden een inbreuk veroorzaken. Een inbeslagname van een woning⁸⁷ of van een reisdocument⁸⁸ zijn voorbeelden hiervan.

3.2.3. Woning

Het begrip 'woning' wordt door het EHRM ruim opgevat: Het EHRM zoekt daarbij aansluiting bij het Franse woord 'domicile' en niet bij het Engelse woord 'home'. Ook het betreden van professionele of zakelijke gebouwen valt ook onder 'woning' als bedoeld in artikel 8, eerste lid, EVRM.⁸⁹

3.2.4. Correspondentie

Het EHRM beschouwt alle correspondentie als correspondentie die beschermd wordt door artikel 8 EVRM. Er is geen onderscheid tussen zakelijke en privé correspondentie, tussen communicatiemiddelen of tussen de wijzen van bescherming tegen de inmenging op het recht op respect voor de correspondentie.⁹⁰

⁸² ECRM 18 mei 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:0518DEC000682574 (*X/IJsland*), p. 87.

⁸³ EHRM 16 december 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:1216JUD001371088 (*Niemietz/Duitsland*), par. 29.

⁸⁴ EHRM 6 juni 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0606JUD001807105 (*Maskhadova en anderen/Rusland*), par. 208.

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld EHRM 6 juni 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0606JUD001807105 (*Maskhadova en anderen/Rusland*), par. 212; EHRM 6 juni 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0606JUD003845005 (*Sabanchiyeva en anderen/Rusland*), par. 123.

⁸⁶ Van Toor 2017, p. 276. Zie ook EHRM 12 september 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0912JUD001059308 (*Nada/Zwitserland*), par 152.

⁸⁷ EHRM 25 juli 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0725JUD002718304 (*Rousk/Zweden*), par. 134.

⁸⁸ EHRM 5 maart 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0305JUD002871809 (*Kotiy/Oekraïne*), par. 62.

⁸⁹ EHRM 16 december 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:1216JUD001371088 (*Niemietz/Duitsland*), par. 30.

⁹⁰ Van Toor 2017, p. 279.

3.2.5. Inbreuk op het recht op respect voor privacy

Voor de vraag of sprake is van een inbreuk van artikel 8, eerste lid, EVRM moet volgens Van Toor beoordeeld worden “of de gedraging het respect voor dat onderdeel [van artikel 8, eerste lid, EVRM] niet eerbiedigt”.⁹¹ Het EHRM heeft bepaald dat niet elke inmenging in het recht op respect voor de privacy feitelijk een inbreuk is als bedoeld in artikel 8, eerste lid, EVRM. Het dragen van een autogordel⁹², leerplicht⁹³ en een geringe aantasting in de fysieke integriteit door een disciplinaire lijfstraf op school⁹⁴ tasten het recht op respect voor de privacy niet aan.⁹⁵ Maar wanneer is dan wel sprake van een gewichtige inbreuk op het recht op respect voor de privacy?

Het EHRM gebruikt voor de beantwoording van deze vraag onder andere de leer van de ‘reasonable expectations of privacy’.⁹⁶ Deze leer werd door het EHRM ook gebruikt in de zaak *Lüdi*.⁹⁷ In die zaak is een undercoveragent ingezet die drugs van de verdachte zou afnemen. Omdat de verdachte in strijd met de wet handelde, kon hij verwachten dat de politie hem in het oog zou houden.⁹⁸ Daardoor had de verdachte geen redelijke verwachting van privacy.⁹⁹ Van Toor concludeert dat “criminelen in gelijke omvang als niet-criminelen van hun privacy moeten kunnen genieten in besloten ruimtes, met betrekking tot hun fysieke integriteit en bij niet-voorzienbare methoden in de openbare ruimte”.¹⁰⁰

3.3. Artikel 8, tweede lid, EVRM

In deze paragraaf zal het tweede lid van artikel 8 EVRM uitgediept worden: wanneer is de inbreuk op het recht op privéleven gerechtvaardigd?

Artikel 8, tweede lid, EVRM bepaalt: “Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen”.

Uit deze bepaling volgt dat een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven in

⁹¹ Van Toor 2017, p. 281.

⁹² ECHR 13 december 1979, ECLI:CE:ECHR:1979:1213DEC000870779 (*X/België*).

⁹³ EHRM 25 maart 1993, ECLI:CE:ECHR:1993:0325JUD001313487 (*Costello-Roberts/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 36.

⁹⁴ EHRM 25 maart 1993, ECLI:CE:ECHR:1993:0325JUD001313487 (*Costello-Roberts/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 36.

⁹⁵ Van Toor 2017, p. 282.

⁹⁶ EHRM 17 juli 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0717JUD006373700 (*Perry/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 37-43.

⁹⁷ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, NJ 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*).

⁹⁸ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, NJ 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*), par. 40.

⁹⁹ Van Toor 2017, p. 285.

¹⁰⁰ Van Toor 2017, p. 286. Hierbij betreft Van Toor “de oproep in de literatuur om Lüdi restrictief uit te leggen – namelijk alleen bij het begaan van strafbare feiten in de openbare ruimte –, vanwege het ontbreken van een bespreking van de ‘privacy-waiver’ door criminelen in het voornaamste EVRM-handboek, het ontbreken van andere zaken en de rechtspraak over niet-voorzienbare toepassing van opsporingsmethoden”.

overeenstemming met een wettelijke bepaling moet zijn, een legitiem doel moet nastreven en noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving. Deze drie elementen zullen nader besproken worden.

3.3.1. In overeenstemming met de wet

Het EHRM stelt drie criteria aan het element dat de inbreuk in overeenstemming met de wet moet zijn. Ten eerste moet de inbreuk op een wettelijke basis steunen.¹⁰¹ Dit houdt in dat er een wettelijke basis moet zijn die voor bepaalde (grovere) inbreuken voldoende specifiek is.¹⁰² De inbreuk moet een basis hebben in het nationale recht, maar moet ook in overeenstemming zijn met verdragsprincipes. Bovendien valt zowel geschreven als ongeschreven recht onder het nationale recht, evenals jurisprudentie.¹⁰³ Overigens toetst het EHRM het nationale recht marginaal: het is in de eerste plaats aan de nationale rechter om het nationale recht toe te passen en te interpreteren.¹⁰⁴

Ten tweede moet de wettelijke bepaling van voldoende kwaliteit zijn¹⁰⁵ en ten derde moet de inbreuk in overeenkomst met de nationale bepaling hebben plaatsgevonden.¹⁰⁶ Uit de tweede en derde criteria vloeit voort dat de wettelijke bepaling voor de burgers toegankelijk moet zijn, dat de gedragingen van de burgers op basis van de wettelijke bepaling voorzienbaar moeten zijn (is de bepaling voldoende duidelijk en precies?), dat er waarborgen tegen willekeurig gedrag op basis van de wettelijke bepaling aanwezig moeten zijn en dat overheidsop treden op basis van de wettelijke bepaling rechtmatig moet geschieden.¹⁰⁷

3.3.2. Een legitiem doel

De doelen die een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven rechtvaardigen, staan limitatief¹⁰⁸ opgesomd in artikel 8, tweede lid, EVRM. Die doelen zijn: het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Het EHRM heeft bepaald dat onder het voorkomen van strafbare feiten ook detecteren¹⁰⁹ en opsporen¹¹⁰ wordt verstaan.

¹⁰¹ EHRM 10 mei 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0510JUD002578194 (*Cyprus/Turkije*), par. 295.

¹⁰² Van Toor 2017, p. 291.

¹⁰³ EHRM 24 april 1990, ECLI:CE:ECHR:1990:0424JUD001180185, *NJ* 1991/523, m.nt. E.J. Dommering (*Kruslin/Frankrijk*), par. 27-29.

¹⁰⁴ EHRM 30 maart 1989, ECLI:CE:ECHR:1989:0330JUD001046183 (*Chappell/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 54.

¹⁰⁵ EHRM 26 november 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002785309 (*X/Letland*), par. 58.

¹⁰⁶ EHRM 13 december 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1213JUD002268907 (*De Souza Ribeiro/Frankrijk*), par. 91.

¹⁰⁷ Van Toor 2017, p. 292-294. Zie ook EHRM 1 juli 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0701JUD005824300 (*Liberty en anderen/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 59.

¹⁰⁸ EHRM 21 februari 1975, ECLI:CE:ECHR:1975:0221JUD000445170, *NJ* 1975/462, m.nt. E.A. Alkema (*Golder/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 44.

¹⁰⁹ EHRM 18 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0418JUD001952209 (*M.K./Frankrijk*), par. 29.

¹¹⁰ EHRM 3 april 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0403JUD004285705 (*Van der Heijden/Nederland*), par. 54.

3.3.3. Noodzakelijk in een democratische samenleving

Dit vereiste bestaat uit twee onderdelen: noodzakelijkheid en in een democratische samenleving.¹¹¹ ‘Noodzakelijk’ als bedoeld in het tweede lid van artikel 8 EVRM is niet zo strikt, maar ook niet zo ruim en flexibel als andere begrippen in artikelen het EVRM.¹¹² Het deel ‘in een democratische samenleving’ vult de beleidsruimte in die een staat heeft bij de afweging of de inbreuk op het recht op respect voor privacy noodzakelijk is. Die beleidsruimte wordt bepaald door ‘het karakter van een democratische samenleving’.¹¹³ Hieronder valt onder andere tolerantie en pluralisme.¹¹⁴

Voor de bepaling of de inbreuk op het recht op respect voor het privéleven noodzakelijk is in een democratische samenleving komt het neer op het vinden van een ‘fair balance’ tussen het doel dat wordt gediend en het individuele recht waarop de inbreuk wordt gemaakt.¹¹⁵ In dit kader toetst het EHRM “of staten (1) binnen de *margin of appreciation* om beleid te maken in een (2) *dwingende maatschappelijke behoefte* wordt voorzien (3) door op een *proportionele wijze* een inbreuk op het recht voor privacy te maken”.¹¹⁶

Margin of appreciation

De margin of appreciation is de ruimte die een lidstaat van de Europese Unie heeft bij de toepassing van mensenrechten en de in dat verband noodzakelijke belangenafweging.¹¹⁷ Deze marge hangt af van de Europese consensus, het belang van het grondrecht voor het individu en het doel dat met de inbreuk wordt gediend.¹¹⁸ Deze marge zal kort gezegd kleiner zijn als er tussen lidstaten overeenstemming is, als de kern van privacy van een individu wordt aangetast en als een opsporingsmethode wordt gebruikt voor een relatief licht delict.¹¹⁹

Dwingende maatschappelijke behoefte

Naast de ruimte die een lidstaat heeft moet er ook een dwingende maatschappelijke behoefte zijn aan de inbreuk op het recht op respect voor het privéleven. Dit aspect geeft met andere woorden aan wanneer een inbreuk in een democratische samenleving noodzakelijk is.¹²⁰ In dit kader beoordeelt het EHRM of er minder bezwarende alternatieven zijn (er moet een gebalanceerde en beredeneerde afweging met relevante en voldoende redenen aan de inbreuk

¹¹¹ Van Toor 2017, p. 295.

¹¹² Niet zo strikt als ‘indispensable’ (art. 2, tweede lid, EVRM), niet zo ruim en flexibel als ‘redelijk’ (art. 5, derde lid, EVRM), ‘gewoonlijk’ (art. 4, derde lid, EVRM). Zie EHRM 25 maart 1983, ECLI:CE:ECHR:1983:0325JUD000594772 (*Silver en anderen/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 97 en EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 48.

¹¹³ EHRM 1 juli 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:0701JUD004383511 (*S.A.S./Frankrijk*), par. 153-155.

¹¹⁴ EHRM 15 februari 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:0215JUD006841601 (*Steel & Morris/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 87, EHRM 13 juli 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0713JUD001635406 (*Mouvement Raëlien Suisse/Zwitserland*), par. 48 en EHRM 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 100.

¹¹⁵ Van Toor 2017, p. 296. Vgl. Nieuwenhuis 2014, p. 11.

¹¹⁶ Van Toor 2017, p. 296.

¹¹⁷ Barkhuysen 2013.

¹¹⁸ Zie onder andere EHRM 4 december 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1204JUD003056204 (*S. & Marper/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 102.

¹¹⁹ Van Toor 2017, p. 297-299.

¹²⁰ Van Toor 2017, p. 300.

ten grondslag liggen)¹²¹ en of de inbreuk op een effectieve wijze bijdraagt aan het vervullen van de maatschappelijke behoefte.¹²²

Proportionaliteit

Het laatste onderdeel dat het EHRM toetst in de belangenafweging tussen het doel van de inbreuk en het individuele recht waar de inbreuk op wordt gemaakt is de vraag of de inbreuk proportioneel is. Daarbij “worden de aard en gewicht van het grondrecht voor het *individu* en de aard en de ernst van de *inbreuk* op het grondrecht tegen elkaar gewogen”.¹²³ Het EHRM vindt de lichamelijke integriteit en bescherming van persoonlijke gegevens van een individu erg belangrijk voor het privéleven van die individu.¹²⁴ Deze aspecten worden afgewogen tegen onder andere de breedte van de inbreuk,¹²⁵ de ernst en aard van het strafbare feit¹²⁶ en het volgen van de waarborgen bij het uitvoeren van de inbreuk.¹²⁷

3.4. Schending van artikel 8 EVRM

Het EHRM beoordeelt per zaak de vraag of er een schending van artikel 8 EVRM heeft plaatsgevonden. Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord is vervolgens de vraag wat dit voor de zaak betekent. Betekent dit bijvoorbeeld dat tot bewijsuitsluiting moet worden overgegaan?

Het EHRM

Als het gaat om het vergaren van bewijs dat in strijd met artikel 8 EVRM heeft plaatsgevonden en daarmee sprake is van een vormfout, komt het niet tot bewijsuitsluiting: deze situatie is volgens de zaak *Khan*¹²⁸ niet per definitie in strijd met artikel 6 EVRM.¹²⁹ In deze zaak ging het om het plaatsen van af luisterapparatuur en het opnemen van telefoongesprekken, terwijl deze opsporingsmethodes onvoldoende in de wet waren vastgelegd. Het EHRM vond dit strijdig met het recht op privacy (artikel 8 EVRM), maar niet strijdig met het recht op een eerlijk proces (artikel 6 EVRM) waardoor geen bewijsuitsluiting volgde.¹³⁰ Echter, het EHRM is hier niet eenduidig over. In de zaak *Teixeira de Castro* vond het EHRM dat verkregen bewijs (door een drugsdeal uit te lokken) niet tegen de verdachte

¹²¹ EHRM 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 105.

¹²² EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 50.

¹²³ Van Toor 2017, p. 302.

¹²⁴ Ten aanzien van de lichamelijke integriteit, zie EHRM 22 juli 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0722JUD002420994 (*Y.F./Turkije*), par. 33. Ten aanzien van de bescherming van persoonlijke gegevens, zie EHRM 4 december 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1204JUD003056204 (*S. & Marper/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 120.

¹²⁵ EHRM 24 februari 2005, ECLI:EC:ECHR:2005:0224JUD005930400 (*Jankauskas/Litouwen*), par. 20-22.

¹²⁶ EHRM 28 september 2000, ECLI:EC:ECHR:2000:0928JUD002549894 (*Messina/Italië*), par. 72-74.

¹²⁷ EHRM 26 september 2006, ECLI:EC:ECHR:2006:0926JUD001235004 (*Wainwright/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 48.

¹²⁸ EHRM 12 mei 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0512JUD003539497, *NJ* 2002/180, m.nt. T.M. Schalken (*Khan/Het Verenigd Koninkrijk*).

¹²⁹ Kuiper 2014, p. 34.

¹³⁰ EHRM 12 mei 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0512JUD003539497, *NJ* 2002/180, m.nt. T.M. Schalken (*Khan/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 40.

mocht worden gebruikt.¹³¹

Schalken stelt in zijn noot onder *Khan* dat het niet de vraag is “of het Hof de bewijsuitsluitingsregel al of niet toepast, maar *in welke gevallen* het Hof het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal al dan niet in strijd met art. 6 EVRM oordeelt”. Bovendien stelt Schalken in dezelfde noot dat het Hof daarbij “een nauw verband legt tussen de onrechtmatigheid van de bewijsverkrijging en het risico van onbetrouwbaarheid voor de bewijsvoering”. Ik deel de visie van Kuiper dat het voorgaande inhoudt dat het in Nederland bij vormfouten aan het nationale recht is overgelaten om de meest geëigende reactie te bepalen. Binnen het nationale recht zal een eigen belangenafweging gemaakt moeten worden die is afgestemd op de nationale praktijk en die past binnen het nationale rechtssysteem.¹³²

De Hoge Raad

De Hoge Raad heeft in 2009 – bij vernietiging van de bestreden uitspraak van en met terugverwijzing naar het gerechtshof – geoordeeld dat bewijsuitsluiting uitsluitend in aanmerking komt als een belangrijk (strafvorderlijk) voorschrift of rechtsbeginsel in aanzienlijke mate is geschonden. Wat artikel 8 EVRM betreft overwoog de Hoge Raad dat schending van dit artikel “niet zonder meer” een inbreuk van artikel 6 EVRM oplevert, daarmee verwijzend naar *Khan*.¹³³

In een arrest uit 2013 oordeelde de Hoge Raad dat artikel 359a Sv een bevoegdheid – en geen plicht – geeft om af te zien om de in dat artikel genoemde rechtsgevolgen toe te passen (strafvermindering, bewijsuitsluiting of niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie), maar volstaan kan worden met het oordeel dat een onherstelbaar vormverzuim is begaan. Volgens de Hoge Raad is de strekking van artikel 359a Sv niet dat een vormverzuim hoe dan ook tot enig voordeel van de verdachte moet leiden.¹³⁴ De Hoge Raad oordeelde bovendien dat bewijsuitsluiting slechts aan de orde komt als door de onrechtmatige bewijsgaring een belangrijk (strafvorderlijk) voorschrift of rechtsbeginsel in aanzienlijke mate is geschonden.¹³⁵ Vervolgens heeft de Hoge Raad de overwegingen uit het hierboven besproken arrest uit 2009 overgenomen, en heeft daaraan nog toegevoegd dat bewijsuitsluiting noodzakelijk kan zijn ter verzekering van het recht van de verdachte op een eerlijk proces zoals bedoeld in artikel 6 EVRM.¹³⁶ Bovendien kan volgens de Hoge Raad bewijsuitsluiting aan de orde zijn als middel om toekomstige, vergelijkbare vormverzuimen te voorkomen en zo “een krachtige stimulans te laten bestaan tot handelen in overeenstemming met de voorgeschreven norm”.¹³⁷

¹³¹ EHRM 9 juni 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0609JUD002582994, NJ 2001/471, m.nt. G. Knigge (*Teixeira de Castro/Portugal*).

¹³² Kuiper 2014, SteR 2014/2.2.2.3.

¹³³ HR 7 juli 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH8889, NJ 2009/399, r.o. 4.5.

¹³⁴ HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5321, r.o. 2.4.1., NJ 2013/308, m.nt. B.F. Keulen (*De onbevoegde hulpofficier*).

¹³⁵ HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5321, r.o. 2.4.2., NJ 2013/308, m.nt. B.F. Keulen (*De onbevoegde hulpofficier*).

¹³⁶ HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5321, r.o. 2.4.4., NJ 2013/308, m.nt. B.F. Keulen (*De onbevoegde hulpofficier*).

¹³⁷ HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5321, r.o. 2.4.5., NJ 2013/308, m.nt. B.F. Keulen (*De onbevoegde hulpofficier*).

Voor zover de Hoge Raad in het arrest uit 2013 bedoeld heeft te zeggen dat onder schending van een belangrijk (strafvorderlijk) voorschrift of rechtsbeginsel ook het risico van onbetrouwbaarheid voor de bewijsvoering valt zoals Schalken in diens noot onder *Khan* beschrijft, is de zienswijze van de Hoge Raad begrijpelijk en verenigbaar met de uitleg die het EHRM geeft over de gevolgen van vormverzuimen.

3.5. Jurisprudentie-onderzoek: heimelijke opsporingsmiddelen versus artikel 8 EVRM

In deze paragraaf zal naar aanleiding van een jurisprudentie-onderzoek bekeken worden hoe het EHRM de inzet van heimelijke opsporingsmiddelen zoals infiltratie in samenhang met artikel 8 EVRM gewaardeerd heeft. Met name zal besproken worden hoe het EHRM aankijkt tegen de mate waarin de lidstaten het recht op eerbiediging van het privéleven op aanvaardbare wijze hebben ingeperkt bij het toepassen van heimelijke opsporingsmiddelen. Bij dit laatste moet gedacht worden aan het plaatsen van afluisterapparatuur in woningen, het inzetten van een undercoveragent bij drugsdeals en het inzetten van politieambtenaren als infiltrant in een criminele organisatie. Deze stap in het onderzoek is van belang, omdat naar aanleiding van de jurisprudentie van het EHRM over de inzet van heimelijke opsporingsmiddelen (waaronder ook die van een criminele burgerinfiltrant valt) een concreet beeld ontstaat over mogelijke verschillen tussen de uitleg van dit opsporingsmiddel door het EHRM en de Nederlandse wetgever en Nederlandse rechter.

In het arrest *Lüdi*¹³⁸ ging het om de vraag of artikel 8 EVRM geschonden was door de inzet van een undercoveragent. De undercoveragent werd ingezet nadat er vanuit Duitsland bericht kwam dat Lüdi in Zwitserland in totaal zo'n 5 kilo cocaïne wilde kopen. Nadat toestemming was verleend om de telefoongesprekken van Lüdi te monitoren, is ook toestemming gegeven om de undercoveragent in te zetten om meer informatie te verkrijgen en om de door Lüdi gekochte cocaïne te onderscheppen. De undercoveragent en Lüdi kwamen overeen dat Lüdi twee kilo cocaïne zou verkopen aan de undercoveragent. Daarop is Lüdi gearresteerd.¹³⁹ Het EHRM vond dat het monitoren van Lüdi's telefoongesprekken geen inbreuk maakte op het recht op respect van zijn privéleven. Over de inzet van een undercoveragent in casu vond het EHRM dat dit middel niet het privéleven van Lüdi raakte, nu hij door de bereidheid om cocaïne te verkopen, zichzelf in een situatie had gebracht waarin de mogelijkheid bestond geconfronteerd te worden met een undercoveragent.¹⁴⁰ Met andere woorden, er was volgens het EHRM geen schending van artikel 8 EVRM.

Bij de zaak *P.G. & J.H.*¹⁴¹ ging het over drie verdachten die door de politie werden afgeluisterd. De verdachten werden verdacht van het plannen en uitvoeren van een gewapende overval op een geldtransportbusje. Omdat het adres van één van de verdachten bekend was, is besloten in de flat van die verdachte geheime opnameapparatuur te plaatsen om zo gesprekken tussen de verdachten op te kunnen nemen en te achterhalen wanneer en waar de overval zou

¹³⁸ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*).

¹³⁹ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*), par. 9-13.

¹⁴⁰ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*), par. 40-41.

¹⁴¹ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*).

plaatsvinden. Bovendien is besloten om de telefoonnummers te verzamelen die één van de verdachten gedurende de onderzoeksperiode had gebeld. Ten slotte is besloten om politieambtenaren van opnameapparatuur te voorzien tijdens de politieverhoren en opnameapparatuur in de cellen van de verdachten te plaatsen om zodoende te verifiëren of de stemmen van de verdachten overeenkwamen met de stemmen van de mensen die in de flat van een van de verdachten waren.¹⁴²

Het EHRM was van oordeel dat het gebruik van de geheime opnameapparatuur in de flat van één van de verdachten niet in overeenstemming was met de wet. Het gebruik van deze apparatuur was namelijk niet in nationaal recht vastgelegd. Daarmee was artikel 8 EVRM geschonden.¹⁴³

Met betrekking tot de door de politie verkregen informatie door middel van de telefoon van één van de verdachten was het EHRM van oordeel dat deze methode in overeenstemming met de wet was. Bovendien was deze inbreuk noodzakelijk in een democratische samenleving. Het EHRM concludeerde dan ook dat deze methode niet in strijd was met artikel 8 EVRM.¹⁴⁴ Ten aanzien van het opnemen van de stemmen van de verdachten tijdens het verhoor en tijdens verblijf in hun cellen heeft het EHRM eerst geoordeeld over de vraag of hiermee sprake was van een inbreuk van het recht op respect voor privéleven en correspondentie. Het EHRM concludeert dat dit wel het geval is. Er waren namelijk permanente opnames gemaakt van de stemmen van de verdachten en die opnames waren direct daarna onderwerp van analyse. Het gegeven dat de stemmen waren opgenomen op een plek waar politieambtenaren naar hen luisterden, maakte het voorgaande niet anders: het gaat nog steeds om het verzamelen van persoonseigen informatie.¹⁴⁵ Daarna moest het EHRM beoordelen of de wijze van verkrijging een gerechtvaardigde inbreuk als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM maakte. Het EHRM beantwoordde deze vraag bevestigend, omdat op dit punt in het nationale wettelijke systeem onvoldoende was vastgelegd.¹⁴⁶

In het arrest *Allan*¹⁴⁷ was de verdachte samen met een andere man gearresteerd wegens verdenking van het plegen van een overval op een winkel. Een anonieme informant vertelde de politie dat de verdachte ook betrokken was bij de moord op een winkelmanager een paar weken eerder. De verdachte ontkende bij deze zaken betrokken te zijn. Vervolgens is toestemming verleend om de cellen en bezoekersruimte te voorzien van audio- en videoapparatuur om erachter te komen of de verdachte iets te maken had met de moord. Inzet van lichtere middelen had niet tot de oplossing van de moordzaak geleid. Korte tijd later werd H. in hetzelfde politiebureau ondergebracht waar de verdachte vastzat. H. was een politie-informant met een strafblad. H. werd in dezelfde cel als de verdachte gezet om informatie van de verdachte los te krijgen over zijn rol bij de moord. H. is daarbij door de politie geïnstrueerd om de verdachte zoveel als mogelijk te dwingen over de moord te verklaren. Uiteindelijk is de

¹⁴² EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 8-16.

¹⁴³ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 38.

¹⁴⁴ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 44-51.

¹⁴⁵ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 59-60.

¹⁴⁶ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 62-63.

¹⁴⁷ EHRM 5 november 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1105JUD004853999 (*Allan/Het Verenigd Koninkrijk*).

verdachte wegens moord tot levenslang veroordeeld.¹⁴⁸

Het EHRM was van oordeel – met verwijzing naar de zaak *Khan* dat het gebruik van de video- en opnameapparatuur in deze zaak niet in overeenstemming was met de wet als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM, omdat op het relevante moment er geen wettelijk systeem bestond om het gebruik van geheime opnameapparatuur door de politie te reguleren.¹⁴⁹

In het arrest *Uzun*¹⁵⁰ ging het om het observeren van een man die verdacht werd van het deelnemen aan misdrijven die gepleegd waren door een links-extremistische terrorismebeweging. De opsporingsambtenaren maakten langere tijd gebruik van fysieke observaties, observaties via videoapparatuur, telefoontaps en het onderscheppen en openen van aan de verdachte toegezonden post. Bovendien werden in de auto van een andere verdachte (waar de verdachte vaak bij in de auto zat) zenders en uiteindelijk een GPS-ontvanger geplaatst.¹⁵¹

De verdachte klaagde over de op hem uitgevoerde observatie via GPS en andere daarmee samengeklonterde surveillancemethoden en het gebruik van de daarmee verkregen data. Hij was van mening dat er sprake was van een ongerechtvaardigde inbreuk op zijn recht op privacy als bedoeld in artikel 8 EVRM.¹⁵²

Het EHRM oordeelde ten eerste dat het gebruik van GPS-surveillance moet worden onderscheiden van andere methoden van visuele of akoestische surveillance. Die laatste methoden zijn vatbaarder voor het aantasten van iemands recht op eerbiediging van het privéleven, omdat zij meer informatie vrijgeven over iemands gedrag, mening of gevoelens. Gelet op de omstandigheden van deze zaak concludeerde het EHRM toch dat sprake was van een inmenging in het privéleven.¹⁵³ Het EHRM was verder van oordeel dat de inmenging in overeenstemming was met de wet en dat de inzet van GPS-surveillance gerechtvaardigd was om een legitiem doel te dienen, te weten de bescherming van de nationale en openbare veiligheid, het voorkomen van misdrijven en de bescherming van de rechten van slachtoffers.¹⁵⁴ Het EHRM was bovendien van oordeel dat de inmenging noodzakelijk was in een democratische samenleving. Minder ingrijpende methodes waren ingezet (zoals zenders en fysieke observatie), maar die waren ineffectief gebleken. Doordat de verdachte door twee overheidsinstanties aan dezelfde toezichtmaatregelen was onderworpen, was sprake van een grotere inmenging in zijn privéleven. Maar de GPS-surveillance werd voor slechts drie maanden uitgevoerd en trof de verdachte alleen in het weekend en wanneer hij in de betreffende auto reisde. Daarom was geen sprake van volledig en uitgebreid toezicht. Bovendien betrof het een onderzoek naar zeer ernstige misdrijven, namelijk het voorkomen van bomaanslagen op politici en ambtenaren.¹⁵⁵

¹⁴⁸ EHRM 5 november 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1105JUD004853999 (*Allan/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 8-21.

¹⁴⁹ EHRM 5 november 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1105JUD004853999 (*Allan/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 36.

¹⁵⁰ EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*).

¹⁵¹ EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*), par. 6-12.

¹⁵² EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*), par. 33.

¹⁵³ EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*), par. 52.

¹⁵⁴ EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*), par. 64-74 en 77.

¹⁵⁵ EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*), par. 78-80.

In de zaak *Matanović*¹⁵⁶ ging het om de heer Matanović, vicepresident van het Kroatische Privatiseringsfonds. Hij werd verdacht van het aannemen van steekpenningen en misbruik van macht en autoriteit. Nadat toestemming was gevraagd en verkregen van de onderzoeksrechter heeft de politie meerdere individuen in het geheim laten observeren en zijn van ontmoetingen geluidsopnamen gemaakt. Een maand later is door de onderzoeksrechter toestemming gegeven om speciale onderzoeksmethoden te gebruiken, bestaande uit een telefoontap, geheime observatie, het inzetten van een informant en het uitvoeren van een gesimuleerde aankoopoperatie.¹⁵⁷

Het EHRM was van oordeel dat er sprake was van een schending van artikel 8 EVRM. De rechter die toestemming had gegeven voor de speciale onderzoeksmethoden, had het gebruik van deze methodes onderbouwd met de stelling dat het onderzoek niet succesvol op andere wijze kon worden uitgevoerd dan wel dat dit extreem moeilijk zou zijn. De rechter had geen relevante redenen opgegeven voor de specifieke omstandigheden in de zaak en in het bijzonder waarom het onderzoek niet uitgevoerd kon worden met andere, minder opdringerige middelen. Met verwijzing naar de zaak *Dragojević*¹⁵⁸ kwam het EHRM tot de conclusie dat het gebrek aan motivering in het bevel van de onderzoeksrechter, samen met de omzeiling door de nationale rechtbanken van dit gebrek door achteraf het gebruik van geheime surveillance te rechtvaardigen, niet in overeenstemming was met de relevante nationale wetgeving en bood daarom geen afdoende waarborgen tegen verschillende mogelijke misbruiken.¹⁵⁹

3.6. Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is de uitleg van het EHRM over artikel 8 EVRM besproken. Het EHRM kan en wil geen definitie geven van ‘privéleven’. Ook het familie- en gezinsleven is voor het EHRM een breed begrip. De begrippen ‘woning’ en ‘correspondentie’ zijn duidelijker afgebakend. Niet elke inmenging in het recht op respect voor de privacy is feitelijk een inbreuk op dat recht als bedoeld in artikel 8, eerste lid, EVRM. Het EHRM gebruikt onder andere de leer van de ‘reasonable expectations of privacy’ om vast te stellen of er een inbreuk op het recht op respect voor de privacy wordt gemaakt. Voor wat betreft het op een aanvaardbare wijze inbreuk maken op het recht op respect voor het privéleven hanteert het EHRM drie criteria: de inbreuk moet in overeenstemming met de wet zijn, een legitiem doel dienen en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving.

Uit de jurisprudentie van het EHRM komen geen (directe) aanknopingspunten naar voren voor wat betreft de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Veel zaken gaan over de inzet van een undercover agent of een (politie) infiltrant. Er is geen jurisprudentie van het EHRM voorhanden waarin specifiek ingegaan wordt op de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Daar komt bij dat het EHRM rekening houdt met de omstandigheden van het geval. Het gevolg is dat enkele belangrijke vragen nog onbeantwoord blijven: maakt de Nederlandse inzet van een criminele burgerinfiltrant een inbreuk op het privéleven en zo ja, is die inbreuk te rechtvaardigen? Kan bij het beantwoorden van deze vragen geheel of gedeeltelijk aangesloten worden bij jurisprudentie van het EHRM ten aanzien van vergelijkbare opsporingsmethoden, zoals de inzet van undercoveragenten en infiltranten? In het volgende hoofdstuk zal getracht worden op deze vragen een antwoord te formuleren.

¹⁵⁶ EHRM 4 april 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0404JUD000274212 (*Matanović/Kroatië*).

¹⁵⁷ EHRM 4 april 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0404JUD000274212 (*Matanović/Kroatië*), par. 6-11.

¹⁵⁸ EHRM 15 januari 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0115JUD0006895511 (*Dragojević/Kroatië*).

¹⁵⁹ EHRM 4 april 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0404JUD000274212 (*Matanović/Kroatië*), par. 112-116.

Hoofdstuk 4. Toetsing: de inzet van een criminele burgerinfiltrant versus artikel 8 EVRM

4.1. Inleiding

In de twee voorgaande hoofdstukken is achtereenvolgens, enigszins globaal, de geschiedenis van de opsporingsmethoden vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw inclusief relevante jurisprudentie behandeld, waarbij ook de IRT-affaire en de komst van de Wet BOB de revue passeerden. Bovendien is de uitleg van de Nederlandse rechter over opsporingsbevoegdheden en de Europese rechter over artikel 8 EVRM uitgebreid besproken, met name wat betreft de inzet van een (criminele) (burger-)infiltrant. In dit hoofdstuk zal getoetst worden of de Nederlandse inzet van een criminele burgerinfiltrant verenigbaar is met een gerechtvaardigde inbreuk op het recht op respect voor het privéleven als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM. Daarbij zal wat betreft de Nederlandse inzet van de criminele burgerinfiltrant alleen de zaak *Vidar* betrokken worden. De zaak *Vidar* is namelijk vooralsnog de enige zaak die na de herintreding van de criminele burgerinfiltrant in 2014 tot een uitspraak heeft geleid. De zaak *Vidar* is zeer actueel en in die zaak is uitgebreid ingegaan op de voorwaarden waaraan voldaan moet worden om van die geheime opsporingsmethode gebruik te kunnen maken. Om die reden heeft de toetsing mijns inziens voldoende gewicht om tot de beantwoording van de probleemstelling over te kunnen gaan.

4.2. Het recht op respect voor het privéleven

Zoals uit de Memorie van Toelichting bij de Wet BOB blijkt, heeft de wetgever met de invoering van deze wet met betrekking tot de bijstand aan opsporing door burgers beoogd te voorzien in een uitdrukkelijke wettelijke basis.¹⁶⁰ Die wettelijke basis is er gekomen door de invoering van de artikelen 126w en 126x Sv. Het uitgangspunt van deze wetsartikelen is dat met personen, die geen opsporingsambtenaar zijn, afspraken gemaakt kunnen worden die erin voorzien dat die personen infiltreren in een groep van personen waarbinnen naar redelijkerwijs kan worden vermoed misdrijven worden beraamd of gepleegd, of dat die personen deelnemen of medewerking verlenen aan het georganiseerd verband. Uit deze wetsartikelen en de toelichting daarop door de wetgever blijkt niet dat er een onderscheid is tussen een criminele en niet-criminele burgerinfiltrant. De vraag is ook of dat een probleem is. Gedacht kan worden dat bij de inzet van een criminele burgerinfiltrant onzekerheid bestaat of vooraf gemaakte afspraken (over bijvoorbeeld de misdrijven die hij mag plegen) wel zullen worden nagekomen.¹⁶¹ Maar mijns inziens geldt dit niet alleen voor criminele burgerinfiltranten, maar ook voor niet-criminele burgerinfiltranten. Bij niet-criminele burgerinfiltranten weet men immers ook niet of zij zich gedurende het infiltratietraject aan de afspraken (kunnen) blijven houden.

Zoals gezegd treedt de criminele burgerinfiltrant toe tot een groep van personen of een georganiseerd verband. De vraag is of daarmee sprake is van een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven van de verdachte. Volgens het EHRM valt onder privéleven “*the network of personal, social, economic relations that make up the private life of every human being*”.¹⁶² Daaronder valt in ieder geval “besloten, afgeschermd, exclusief, bij een persoon horend, persoonlijk”.¹⁶³ Door te infiltreren in het doorgaans zeer afgesloten systeem van een

¹⁶⁰ Kamerstukken II 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 44.

¹⁶¹ Vgl. Janssen 2020, p. 2380.

¹⁶² EHRM 9 oktober 2003, ECLI:EC:ECHR:2003:1009JUD004832199 (*Slivenko/Letland*), par. 96.

¹⁶³ Van Toor 2017, p. 258.

criminele organisatie kan de criminele burgerinfiltrant veel informatie over de verdachte en zijn activiteiten verzamelen. Het verzamelen, tijdelijk opslaan en verspreiden van die informatie valt onder het recht op respect voor privacy van de verdachte.¹⁶⁴ Daarbij maakt het niet uit of het gaat om persoonlijke of gevoelige gegevens. Beide soorten gegevens vallen onder het begrip privéleven.¹⁶⁵ Het uiterlijk van iemand en een afbeelding daarvan valt onder het begrip privéleven.¹⁶⁶ Foto's en filmmateriaal van een verdachte die door een criminele burgerinfiltrant in het politiedossier komen, maken dus deel uit van het privéleven van de verdachte. Dit geldt ook voor beeld- en geluidsopnames waarop de stem van de verdachte te horen is.¹⁶⁷

Het EHRM was in de zaak *Lüdi*¹⁶⁸ van oordeel dat bij de inzet van een undercoveragent geen sprake was van een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven, omdat de verdachte kon verwachten dat de politie hem met betrekking tot zijn illegale praktijken in het oog zou houden. Daardoor had de verdachte volgens het EHRM geen redelijke verwachting van privacy.¹⁶⁹ Dit oordeel van het EHRM was naar het zich laat aanzien eenmalig.¹⁷⁰ Daar komt nog bij dat een kortstondige inzet van een undercoveragent zoals in de zaak *Lüdi* een kleinere en minder ernstige inbreuk op het recht op respect voor het privéleven maakt in vergelijking met een langdurig infiltratietraject zoals die bijvoorbeeld heeft plaatsgevonden met de criminele burgerinfiltrant in de zaak *Vidar*.¹⁷¹ In de zaak *Lüdi* was sprake van pseudokoop/-dienstverlening, in de zaak *Vidar* van criminele burgerinfiltratie. Die laatste vorm van opsporing is volgens de wetgever een zwaarder dwangmiddel dan de eerste.¹⁷² De vraag kan rijzen waar de grens ligt. Mijns inziens is sprake van criminele burgerinfiltratie wanneer een infiltrant zich gedurende een langere aaneengesloten periode in het privéleven van de verdachte begeeft en in die periode intensief bezig is om informatie over de verdachte en/of diens criminele organisatie te vergaren.

Ik concludeer ten aanzien van de inzet van een criminele burgerinfiltrant op grond van de artikelen 126w en 126x Sv dat deze bijzondere opsporingsbevoegdheden een inbreuk maken op het recht op respect voor het privéleven van de verdachte als bedoeld in artikel 8, eerste lid, EVRM.

4.3. Een gerechtvaardigde inbreuk op het recht op respect voor het privéleven?

Een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven is op grond van artikel 8, tweede lid, EVRM slechts gerechtvaardigd als deze inbreuk in overeenstemming met de wet is, een legitiem doel dient en in een democratische samenleving noodzakelijk is.

De inzet van een criminele burgerinfiltrant dient een legitiem doel, namelijk de bestrijding

¹⁶⁴ Zie onder andere EHRM 28 oktober 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:1028JUD001431088 (*Murray/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 84-86.

¹⁶⁵ Kranenborg 2007, p. 120.

¹⁶⁶ EHRM 7 februari 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008 (*Von Hannover/Duitsland*), par. 96;

EHRM 15 januari 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0115JUD000123405 (*Reklos en Davourlis/Griekenland*), par. 40.

¹⁶⁷ EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. en J.H./Het Verenigd Koninkrijk*), par. 59.

¹⁶⁸ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*).

¹⁶⁹ EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*), par. 40; Van Toor 2017, p. 285.

¹⁷⁰ Van Toor 2017, p. 286.

¹⁷¹ Zie bijvoorbeeld Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017 (*Vidar*).

¹⁷² *Kamerstukken II* 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 33.

van georganiseerde criminaliteit, waarbij een onderzoek plaatsvindt om ‘opheldering’ te krijgen en strafbare feiten af te doen.¹⁷³ De bestrijding van georganiseerde criminaliteit valt mijns inziens binnen het bereik van de legitieme doelen die artikel 8, tweede lid, EVRM opsomt, namelijk het voorkomen van strafbare feiten en de bescherming van de gezondheid. Het EHRM heeft in dit kader bepaald dat onder het voorkomen van strafbare feiten ook detecteren en opsporen¹⁷⁴ wordt verstaan.

Naast de eis van een legitiem doel is er de eis dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant in overeenstemming met de wet moet zijn.

In de artikelen 126h jo. 126w en 126h jo. 126x Sv zijn de bevoegdheden opgenomen om met een burger afspraken te maken om bijstand te verlenen aan de opsporing van een groep van personen waarbinnen naar redelijkerwijs kan worden vermoed misdrijven worden beraamd of gepleegd of door deel te nemen of medewerking te verlenen aan het georganiseerd verband. De wettekst lijkt dus wel toegang te geven tot de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Een criminele burgerinfiltrant is immers een persoon die geen opsporingsambtenaar is als bedoeld in de artikelen 126w en 126x Sv. In deze wetsartikelen wordt niet expliciet vermeld dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant *niet* is toegestaan of dat met ‘een persoon die geen opsporingsambtenaar is’ *niet* een criminele burgerinfiltrant wordt bedoeld.

Aan de andere kant is er de conclusie van de commissie-van Traa, de brief van de minister van Veiligheid en Justitie om de inzet van een criminele burgerinfiltrant weer mogelijk te maken, de aangenomen motie van het Kamerlid Recourt c.s. en de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014.¹⁷⁵ De vraag is welke waarde toegekend moet worden aan de genoemde wetsartikelen, aan de brief van de minister van Veiligheid en Justitie, de motie van het Kamerlid Recourt c.s. en de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden. Dit zal hieronder uitgewerkt worden.

De wet

De commissie-van Traa was naar aanleiding van de IRT-affaire heel duidelijk door te zeggen dat geen gebruik mocht worden gemaakt van criminele burgerinfiltranten.¹⁷⁶ Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel om te komen tot de Wet BOB is geprobeerd een wettelijke regeling specifiek voor de inzet van een criminele burgerinfiltrant tot stand te brengen. Daarbij zou “in zeer uitzonderlijke gevallen en onder stringente voorwaarden” ontheffing van het verbod om een criminele burgerinfiltrant in te zetten verleend kunnen worden, zodat een eenmalige, kortstondige en overzichtelijke actie uitgevoerd kon worden.¹⁷⁷ Dit wetsvoorstel heeft het echter niet gered door de door het kabinet gevolgde motie van het Kamerlid Kalsbeek-Jasperse. In die motie is namelijk neergelegd dat er voor politie en justitie een verbod geldt om met criminele burgerinfiltranten te werken.¹⁷⁸ Dit is mogelijkterwijs goed te verklaren door de nasleep van de IRT-affaire en door de grote zorgen die vanuit het rapport van de commissie-van Traa over de opsporingspraktijk in Nederland naar voren zijn gekomen.

De artikelen 126x en 126w Sv zijn op zichzelf voldoende duidelijk, precies, toegankelijk en

¹⁷³ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 3-4.

¹⁷⁴ Zie achtereenvolgens EHRM 18 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0418JUD001952209 (*M.K./Frankrijk*), par. 29 en EHRM 3 april 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0403JUD004285705 (*Van der Heijden/Nederland*), par. 54.

¹⁷⁵ Zie achtereenvolgens *Kamerstukken II 2012/13*, 29 911, nr. 83, *Kamerstukken II 2013/14*, 29 279, nr. 192 en Aanwijzing opsporingsbevoegdheden, *Stcrt 2014*, 24 442.

¹⁷⁶ *Kamerstukken II 1995/96*, 24 072, nr. 11, p. 463-464.

¹⁷⁷ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 47.

¹⁷⁸ *Handelingen II 1998/99*, nr. 24, p. 1557-1558, *Kamerstukken II 1998/99*, 25 403 en 23 251, nr. 33.

de gedragingen op basis van die wetsartikelen van burgers zijn voorzienbaar. Voldaan wordt mijns inziens ook aan artikel 10 Gw waarin staat dat een ieder, behoudens beperkingen die bij of krachtens de wet gesteld worden, recht heeft op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. De rechtbank Noord-Nederland concludeerde in de uitspraak in de zaak *Vidar* eveneens dat “de bevoegdheid om een criminele burgerinfiltrant in te zetten (...) [is] vastgelegd in een formele wet”.¹⁷⁹

Conform de eis die de wetgever in de Memorie van Toelichting bij de Wet BOB heeft gesteld ten aanzien van de aanwezigheid van een specifieke wettelijke basis,¹⁸⁰ had het echter wel op de weg van de wetgever gelegen om bij de invoering van de Wet BOB expliciet in de artikelen 126w en 126x Sv op te nemen dat geen gebruik wordt gemaakt van een criminele burgerinfiltrant. Dit laatste om aan de adviezen van de Commissie-van Traa tegemoet te komen. Daarmee had het voor de (criminele) burger meer duidelijk en kenbaar kunnen zijn dat de criminele burgerinfiltrant geen burger is in de zin van de artikelen 126w en 126x Sv. De bepalingen waren dan ook meer specifiek geweest.¹⁸¹ Overigens is opmerkelijk dat in de nota naar aanleiding van het verslag bij de Wet BOB vermeld wordt dat in de wet geen expliciete beperkingen zijn gesteld aan de inzet van criminele burgerinfiltranten.¹⁸²

Brief van minister van Veiligheid en Justitie, motie Kamerlid Recourt c.s. en Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014

Opmerkelijk is verder dat in 2014 de inzet van een criminele burgerinfiltrant weer werd toegestaan, maar dat dit niet heeft geleid tot een specifieke regeling in het Wetboek van Strafvordering. De wetgever had immers in de Memorie van Toelichting bij de Wet BOB nog gesteld: “*Bij methoden die een verdergaande inbreuk op de privacy opleveren, zal de wetgever naar verwachting niet het oordeel van de rechter afwachten, doch direct zelf initiatieven ontplooiën*”.¹⁸³ Dit kan betekenen dat de wetgever het hier bedoelde initiatief niet wilde ontplooiën of dat de wetgever dit niet nodig vond. Het had mijns inziens op de weg van de wetgever gelegen om wel initiatief te ontplooiën, zodat de wetgever ook kon beoordelen en inzichtelijk maken onder welke voorwaarden de inzet van een criminele burgerinfiltrant mocht plaatsvinden. Die voorwaarden staan evenwel beschreven in de motie van het Kamerlid Recourt c.s. en in de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden 2014, maar die zijn (daarna) verder niet door de wetgever getoetst.¹⁸⁴

In de zaak *Vidar* heeft de rechtbank geoordeeld dat een door de Tweede Kamer aangenomen motie vooral politieke betekenis heeft en dat het negeren van die motie voor de rechterlijke toetsing niet direct relevant is. Om die reden achtte de rechtbank zich niet rechtstreeks gebonden aan de inhoud van de motie van het Kamerlid Recourt c.s. of aan uitlatingen van de (toenmalige) minister van Veiligheid en Justitie.¹⁸⁵ Deze opvatting van de rechtbank acht ik in lijn met de rol van de rechtsprekende macht binnen de trias politica. De wetgever moet wetten maken, de rechter moet die wetten correct toepassen en de regering moet uitvoering geven aan die wetten.¹⁸⁶ De rol van de rechtsprekende macht dient aldus onderscheiden te worden en te

¹⁷⁹ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁸⁰ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 3.

¹⁸¹ Zie *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 9-10.

¹⁸² *Kamerstukken II 1997/98*, 25 403, nr. 7, p. 71.

¹⁸³ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 12.

¹⁸⁴ Zie ook *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 121-122, waarin de wetgever toelicht dat het inzetten van criminele burgerinfiltranten in beginsel wordt uitgesloten en dat dit zal worden vormgegeven door ‘een richtlijn’.

¹⁸⁵ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁸⁶ Zie voor meer informatie over de trias politica

<https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vkndm7nuwdwh/de-trias-politica-in-de-nederlandse> Voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022.

blijven van de wetgevende en uitvoerende macht en de rechtbank heeft dat standpunt in *Vidar* duidelijk overgenomen.¹⁸⁷ Bovendien heeft de rechtbank, bij het buiten beschouwing laten van de motie van het Kamerlid Recourt c.s. en de uitlatingen van de (toenmalige) minister van Veiligheid en Justitie, de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit van de inzet van een criminele burgerinfiltrant voldoende gemotiveerd.¹⁸⁸

Ten aanzien van de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014 overwoog de rechtbank in *Vidar* dat deze aanwijzing is vastgesteld op de wijze als bedoeld in artikel 130, zesde lid, Wet RO. Die aanwijzing is bovendien op behoorlijke wijze bekendgemaakt en leent zich naar zijn inhoud en strekking ertoe jegens betrokkenen als rechtsregel te worden toegepast. Om die reden oordeelde de rechtbank dat de Aanwijzing recht is als bedoeld in artikel 79 Wet RO en dat de rechtbank de inzet van de criminele burgerinfiltrant ook aan die Aanwijzing moet toetsen.¹⁸⁹ De rechtbank heeft die toets ook uitgevoerd en concludeerde dat de inzet daaraan voldeed, met uitzondering van de eis dat geen gebruik gemaakt mocht worden van een groei-infiltrant. De rechtbank was van oordeel dat in casu wel sprake was van een groei-infiltrant. Hiertoe overwoog de rechtbank dat geen sprake was van een kort traject en ook niet van een eenmalige inzet, dat het hoofddoel van de inzet – namelijk het vaststellen of uitsluiten van betrokkenheid van (leden van) de Hells Angels bij de internationale handel in harddrugs – niet direct te bereiken was en dat er meerdere stadia zijn doorlopen om zicht te krijgen op de opbouw en structuur van de organisatie waarbij het de bedoeling was de criminele burgerinfiltrant te laten groeien als compagnon van één van de verdachten. Nu volgens de rechtbank wel sprake was van een groei-infiltrant, was niet voldaan aan één van de voorwaarden voor inzet van een criminele burgerinfiltrant. Daarmee was er volgens de rechtbank sprake van een vormverzuim als bedoeld in artikel 359a Sv.¹⁹⁰ De rechtbank heeft echter geen gevolgen verbonden aan dit vormverzuim. Want de interpretatie die de minister van Veiligheid en Justitie aan het begrip groei-infiltrant geeft¹⁹¹ is volgens de rechtbank niet geheel te rijmen met de aanleiding voor en het doel van het opheffen van het verbod en bovendien zijn de verdachten niet daadwerkelijk in hun verdediging geschaad.¹⁹² De rechtbank heeft het bij het juiste eind door te overwegen dat de interpretatie van de minister van Veiligheid en Justitie niet één op één past op de aanleiding en het doel van de inzet van de criminele burgerinfiltrant. Immers, door het doordringen tot een criminele groep moet er zicht komen op het reilen en zeilen van een criminele organisatie of georganiseerd verband. Eerst zal er vertrouwen gekweekt moeten worden, daarna kan het ‘echte’ infiltreren pas beginnen en is er tijd nodig om de benodigde informatie te vergaren. Het genoemde vertrouwen wordt juist bereikt door medeplichtig te zijn aan het plegen van meerdere strafbare feiten, in zwaarte oplopend. Deze wijze van opereren past niet binnen de definitie die de minister van Veiligheid en Justitie aan een groei-infiltrant geeft. De passage van de rechtbank over het niet verbinden van rechtsgevolgen aan het vormverzuim is wat mij betreft iets te kort door de bocht. Want het is maar de vraag of door het vormverzuim de verdachte niet daadwerkelijk in zijn verdediging is geschaad zoals de rechtbank overwoog. De rechtbank betreft hierbij dat de

¹⁸⁷ Aldus ook Corstens/Borgers & Kooijmans, p. 24.

¹⁸⁸ Aldus ook A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen e.a., artikel 126x Sv, aant. 4, actueel tot en met 1 april 2001.

¹⁸⁹ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁹⁰ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁹¹ Zie *Kamerstukken II* 2013/14, 29 279, nr. 195, p. 20, waarin de Minister onder andere zegt: “Het gaat er daarbij niet alleen om dat het een kort traject in tijd is. Het gaat primair om het doel van de inzet. Het moet een direct te bereiken doel zijn, zonder te veel tussenstappen. (...) De inzet leidt direct tot het verzamelen van het benodigde bewijs, bijvoorbeeld over een drugsdeal. Het gaat om een eenmalige inzet. Dat is hierbij het punt. Dit staat tegenover de niet toegestane langere trajecten, waarin meerdere stadia worden doorlopen om het doel te bereiken. Ik noem als voorbeeld: eerst een kleine drugsdeal organiseren, dan een iets grotere en daarna de grote klapper waarmee de hoofddader in beeld komt. Dat kan dus niet. Dan heb je een groeitraject.”

¹⁹² Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

opsporing niet ontspoord is, dat er geen grote hoeveelheden drugs op de markt terecht zijn gekomen en dat niet in strijd is gehandeld met het proportionaliteitsbeginsel. De eerste twee argumenten hebben geen directe relatie met de positie van de verdachte in het strafproces. En de rechtbank heeft de proportionaliteit verder niet onderbouwd. Bij gebrek aan een directe relatie en grondige onderbouwing van de door de rechtbank genoemde kenmerken kan mijns inziens dan ook niet geconcludeerd worden dat de verdachte niet daadwerkelijk in zijn verdediging geschaad is.

Mijn conclusie is dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant – mede gelet op de wetsgeschiedenis en de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014 – een voldoende wettelijke basis heeft in de artikelen 126w en 126x Sv, dat deze wettelijke bepalingen van voldoende kwaliteit zijn en dat de inbreuk op het recht op privacy voor het privéleven van de verdachten in *Vidar* in overeenstemming met de nationale bepaling heeft plaatsgevonden. Een kanttekening is dat in *Vidar* in strijd met de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden 2014 wel sprake is geweest van een groei-infiltrant. De rechtbank heeft daar echter geen consequenties aan verbonden. Op dit punt is er mijns inziens dan ook geen schending van artikel 8, tweede lid EVRM.

Ten slotte is er de eis dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant noodzakelijk in een democratische samenleving is. Om daaraan te kunnen voldoen, moet een ‘fair balance’ gevonden worden tussen het doel dat wordt gediend en het individuele recht waarop de inbreuk wordt gemaakt.¹⁹³ In dit kader moet worden ingegaan op de *margin of appreciation*, de dwingende maatschappelijke behoefte en de proportionaliteit.¹⁹⁴

De inzet van een criminele burgerinfiltrant in de zaak *Vidar* had als doel: “het vaststellen of uitsluiten van betrokkenheid van (leden van) de Hells Angels (in het bijzonder charter North Coast te Harlingen) bij de internationale handel in harddrugs”.¹⁹⁵ In *Vidar* oordeelde de rechtbank dat de ingezette criminele burgerinfiltrant een kleine inbreuk op de privacy van de verdachten heeft gemaakt, ondanks de vaststelling dat geen sprake was van een enkel kortstondig traject: de “indringendheid” was relatief beperkt. Zo heeft de criminele burgerinfiltrant enkel voorzien in de bij verdachten bestaande behoefte aan het krijgen van internationale contacten voor de verkoop en/of uitvoer van harddrugs. De criminele burgerinfiltrant zou zich “slechts in de buitenlaag van het middenkader van de organisatie” hebben bevonden en hij zou een overwegend faciliterende/ondersteunende rol gespeeld hebben.¹⁹⁶ Gelet hierop is mijns inziens geen sprake geweest van een situatie waarbij de kern van privacy van een individu ernstig is aangetast. De opsporingsmethode is bovendien gebruikt voor een relatief zwaar delict. Hierdoor is er sprake van een ruimere beoordelingsruimte.¹⁹⁷

De inzet van een criminele burgerinfiltrant moet bovendien voorzien in een dwingende maatschappelijke behoefte. De wetgever schrijft in de Memorie van Toelichting bij de Wet BOB over de dwingende maatschappelijke behoefte dat de samenleving behoefte heeft aan een doeltreffend optreden van politie en justitie tegen de georganiseerde criminaliteit. Bij deze vorm van criminaliteit moet onder andere gedacht worden aan moord, handel in drugs, mensenhandel en omvangrijke milieudelicten. De maatschappij heeft hier volgens de wetgever last van, omdat het de rechtsorde ernstig kan schokken door het gewelddadige

¹⁹³ Van Toor 2017, p. 296. Vgl. Nieuwenhuis 2014, p. 11.

¹⁹⁴ Van Toor 2017, p. 296.

¹⁹⁵ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁹⁶ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

¹⁹⁷ Vgl. Van Toor 2017, p. 297-299.

karakter en/of door de omvang ervan en de gevolgen voor de samenleving.¹⁹⁸ Volgens de wetgever is de traditionele aanpak onvoldoende, omdat de criminele organisatie in dat geval onverminderd “voortgaat met het plegen van strafbare feiten”.¹⁹⁹ De in de Wet BOB geregelde opsporingsbevoegdheden kunnen volgens de wetgever niet gemist worden.²⁰⁰ In 2013 heeft de minister van Veiligheid en Justitie daaraan toegevoegd dat criminele organisaties hun activiteiten dermate afschermen van politie dat de traditionele aanpak niet voldoet. Dit terwijl deze “groeperingen” het hardst moeten worden aangepakt, omdat van hen de grootste dreiging uitgaat.²⁰¹ In de motie van het Kamerlid Recourt c.s. wordt ook vermeld dat er criminele organisaties zijn die hun activiteiten goed afschermen, waardoor traditionele opsporingsmethoden niet bruikbaar zijn.²⁰² In het licht van het voorgaande past mijns inziens de rechtspraak van het EHRM over de dwingende maatschappelijke behoefte. Het EHRM beoordeelt in dit kader namelijk of er minder bezwarende alternatieven zijn en of de inbreuk (de inzet van een criminele burgerinfiltrant) op een effectieve wijze bijdraagt aan het vervullen van de maatschappelijke behoefte.²⁰³

Nog los van de grote problemen van de opsporingsinstanties om informatie te vergaren van goed afgeschermdde criminele organisaties waardoor de inzet van een criminele burgerinfiltrant een passende interventie zou zijn, blijkt de dwingende maatschappelijke behoefte mijns inziens vooral uit de aard van het misdrijf waardoor de rechtsorde ernstig geschokt kan raken.²⁰⁴ Ik doel hier op de grootschalige handel in (hard)drugs, zowel tussen nationale als internationale criminelen die verbonden zijn aan criminele organisaties. Op dit misdrijf en andere misdrijven die daarmee verband kunnen houden zoals moord, staat naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minimaal acht jaar.²⁰⁵ Met Van Buiten ben ik van mening dat de koppeling van een bijzondere opsporingsbevoegdheid zoals de inzet van een criminele burgerinfiltrant aan de toepassing van artikel 67 Sv. alleen dan mag als de mogelijke strafbare feiten een meer dan geringe inbreuk op de rechtsorde maken.²⁰⁶

Het laatste onderdeel dat het EHRM toetst in de belangenafweging tussen het doel van de inbreuk en het individuele recht waar de inbreuk op wordt gemaakt is de vraag of de inbreuk proportioneel is. In de zaak *Vidar* is de rechtbank ingegaan op de vraag of de inzet van de criminele burgerinfiltrant proportioneel was, omdat de proportionaliteitseis een onderdeel is van artikel 126w, eerste lid, Sv. In dat kader heeft de rechtbank aandacht besteed aan de ernst van de strafbare feiten, het doel van de infiltratie en de wijze waarop en de mate waarin is geïnfiltrerd.²⁰⁷ De rechtbank concludeerde dat de beslissing om een criminele burgerinfiltrant

¹⁹⁸ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 24-25.

¹⁹⁹ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 4.

²⁰⁰ *Kamerstukken II 1996/97*, 25 403, nr. 3, p. 11. Volgens de wetgever zijn sommige van deze opsporingsbevoegdheden door de rechtspraak aanvaard en vond de commissie-Van Traa ook dat deze bevoegdheden niet gemist kunnen worden.

²⁰¹ *Kamerstukken II 2012/13*, 29 911, nr. 83, p. 2.

²⁰² *Kamerstukken II 2013/14*, 29 279, nr. 192, p. 1.

²⁰³ EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 50 en EHRM 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 105.

²⁰⁴ Aldus ook HR 8 november 2011, ECLI:NL:HR:2011:BT2099, *NJ* 2011/530, r.o. 2.5.

²⁰⁵ Bijvoorbeeld: het medeplegen van het opzettelijk buiten het grondgebied van Nederland brengen van harddrugs betreft een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, aanhef en onder a, Sv. Hierop is een gevangenisstraf van 12 jaar gesteld (artikel 2, aanhef en onder A jo. artikel 10, derde lid, Opiumwet).

²⁰⁶ Van Buiten 2016, par. 5.2.

²⁰⁷ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*). Aldus ook HR 4 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC9598, *NJ* 1994/294, r.o. 5.5. en HR 5 december 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZD0315, *NJ* 1996/238, r.o. 4.2.

in te zetten en de wijze waarop dat heeft plaatsgevonden proportioneel was. De rechtbank heeft daarbij de tegen de verdachten bestaande verdenkingen, de aard en ernst van de misdrijven, de relatief beperkte indringendheid van de criminele burgerinfiltrant, het hoofddoel van het onderzoek en de duur van het infiltratietraject (in casu een jaar) betrokken.²⁰⁸

Gelet op het voorgaande concludeer ik dat de proportionaliteitseis zoals in de zaak *Vidar* is beoordeeld voldoende overeenkomt met de eisen die het EHRM aan de proportionaliteitstoets stelt. Het EHRM let namelijk op de aard en het gewicht van het recht op privacy voor het individu en de aard en ernst van de inbreuk. Deze aspecten heeft de rechtbank in de zaak *Vidar* zoals hiervoor besproken ook voor ogen gehouden. De inbreuk was volgens de rechtbank relatief licht, de lichamelijke integriteit van de verdachten is voldoende gerespecteerd en persoonlijke gegevens van de verdachten zijn goed beschermd.²⁰⁹

Een twistpunt is wel de duur van de infiltratie. In de zaak *Vidar* heeft de infiltratie een jaar geduurd. Daarmee wordt ogenschijnlijk niet voldaan aan de in de motie van het Kamerlid Recourt c.s. neergelegde eis dat geen sprake mag zijn van een groei-infiltrant. Ik sluit mij echter aan bij de uitleg van de rechtbank in de zaak *Vidar*. De criminele burgerinfiltrant heeft tijd nodig om in de zeer afgeschermdde criminele organisatie binnen te dringen. Hij zal mogelijkheden moeten creëren om het vertrouwen van de groepsleden te winnen. Vervolgens moet hij tijd hebben om zicht te krijgen op de organisatie en om informatie te verzamelen en door te spelen aan de politie. Daar komt bij dat de criminele burgerinfiltrant gedurende het gehele traject een kleine inbreuk op de privacy van de verdachten heeft gemaakt. Om die redenen ben ik van mening dat in *Vidar* de inzet van de criminele burgerinfiltrant op een proportionele wijze heeft plaatsgevonden.²¹⁰

Gelet op het voorgaande concludeer ik dat bij de inzet van een criminele burgerinfiltrant conform de artikelen 126w en 126x Sv een gerechtvaardigde inbreuk op het recht van een verdachte op respect voor zijn privéleven als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM wordt gemaakt. De inbreuk is in overeenstemming met de wet, dient een legitiem doel en is noodzakelijk in een democratische samenleving. De Nederlandse inzet van de criminele burgerinfiltrant op grond van de artikelen 126w en 126x Sv voldoet aldus aan de eisen die het EVRM stelt aan een gerechtvaardigde inbreuk op het recht op respect voor het privéleven van een verdachte als bedoeld in artikel 8 EVRM.

²⁰⁸ Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017, onder E 3 (*Vidar*).

²⁰⁹ Ten aanzien van de lichamelijke integriteit, zie EHRM 22 juli 2003, ECLI:CE:ECHR:2003 0722JUD002420994 (*Y.F./Turkije*), par. 33. Ten aanzien van de bescherming van persoonlijke gegevens, zie EHRM 4 december 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1204JUD003056204 (*S. & Marper/Het Verenigd Koninkrijk*), par. 120.

²¹⁰ Overigens is Franken van mening dat de rechtsbeginselen van proportionaliteit en subsidiariteit in de normering van de opsporing geen zichtbare rol van betekenis (meer) vervullen. Hij stelt dan ook: "Als eigenlijk nooit wordt vastgesteld dat in strijd met die beginselen is opgespoord, kan aan die beginselen geen normerende werking worden ontleend". Zie Franken 2009, par. 5 en 6.

Hoofdstuk 5. Conclusie

In de vorige hoofdstukken is onderzoek verricht met als doel om antwoord te kunnen geven op de volgende probleemstelling:

In welke mate voldoet de huidige inzet van criminele burgerinfiltranten in Nederland op grond van de artikelen 126w en 126x Sv aan de eisen die het EVRM stelt aan het recht op eerbiediging van het privéleven van verdachten als bedoeld in artikel 8 EVRM?

Met de inzet van een criminele burgerinfiltrant wordt een inbreuk gemaakt op het recht op eerbiediging van het privéleven van een verdachte die zich in een criminele organisatie of een georganiseerd verband bevindt. Onder privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM wordt in ieder geval verstaan: besloten, afgeschermd, exclusief, bij een persoon horend, persoonlijk. Door te infiltreren in het doorgaans zeer afgesloten systeem van een criminele organisatie of in een georganiseerd verband kan de criminele burgerinfiltrant veel informatie over de verdachte en zijn activiteiten verzamelen. Het verzamelen, tijdelijk opslaan en verspreiden van die informatie valt onder het recht op respect voor het privéleven van de verdachte. Foto's en filmmateriaal van een verdachte die door een criminele burgerinfiltrant in het politiedossier komen, maken deel uit van het privéleven van de verdachte. Dit geldt ook voor beeld- en geluidsopnames waarop de stem van de verdachte te horen is.

Op grond van artikel 8, tweede lid, EVRM is een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven slechts aanvaardbaar als aan drie voorwaarden is voldaan: de inbreuk is in overeenstemming met de wet, de inbreuk dient een legitiem doel en de inbreuk is in een democratische samenleving noodzakelijk. De inzet van een criminele burgerinfiltrant dient ten eerste een legitiem doel, namelijk de bestrijding van georganiseerde criminaliteit. Onder bestrijding valt het voorkomen van strafbare feiten en de bescherming van de gezondheid van burgers. Het EHRM heeft in dit kader bepaald dat onder het voorkomen van strafbare feiten ook detecteren en opsporen wordt verstaan. Over de tweede voorwaarde, namelijk de wettelijke basis van de inzet van een criminele burgerinfiltrant, kan het volgende gezegd worden. De artikelen 126x en 126w Sv zijn op zichzelf voldoende duidelijk, precies, toegankelijk en de gedragingen op basis van die wetsartikelen van burgers zijn voorzienbaar. De rechtbank was in de zaak *Vidar* van oordeel dat de bevoegdheid om een criminele burgerinfiltrant in te zetten een grondslag heeft in een formele wet. De wettekst geeft toegang tot de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Een criminele burgerinfiltrant is immers een persoon die geen opsporingsambtenaar is als bedoeld in de artikelen 126w en 126x Sv. De parlementaire geschiedenis heeft echter voor onduidelijkheid gezorgd. Bij de invoering van de genoemde artikelen via de Wet BOB in 1999 is een motie aangenomen waarin staat dat geen gebruik mag worden gemaakt van een criminele burgerinfiltrant. In 2014 is vervolgens een motie aangenomen waarin staat dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant onder strikte voorwaarden weer is toegestaan. Dit alles terwijl de wettelijke basis vanaf het begin aanwezig was. Naast de wet dient ook getoetst te worden aan de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden 2014, aangezien deze Aanwijzing recht is als bedoeld in artikel 79 Wet RO. Mijn conclusie is dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant – mede gelet op de wetsgeschiedenis en de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden 2014 – een voldoende wettelijke basis heeft in de artikelen 126w en 126x Sv, dat deze wettelijke bepalingen van voldoende kwaliteit zijn en dat de inbreuk op het recht op respect voor het privéleven van de verdachten in de zaak *Vidar* in overeenstemming met de nationale bepaling heeft plaatsgevonden. Een kanttekening is dat in de zaak *Vidar* in strijd met de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden 2014 wel sprake is geweest van een groei-infiltrant. De rechtbank heeft daar echter geen consequenties aan

verbonden. Op dit punt is er mijns inziens dan ook geen schending van artikel 8, tweede lid EVRM. De derde voorwaarde is dat de inzet van een criminele burgerinfiltrant noodzakelijk is in een democratische samenleving. Om daaraan te kunnen voldoen, moet een ‘fair balance’ gevonden worden tussen het doel dat wordt gediend en het individuele recht waarop de inbreuk wordt gemaakt. In dit kader moet worden ingegaan op de *margin of appreciation*, de dwingende maatschappelijke behoefte en de proportionaliteit. In de zaak *Vidar* oordeelde de rechter dat de ingezette criminele burgerinfiltrant een kleine inbreuk op de privacy van de verdachten heeft gemaakt, ondanks de vaststelling dat geen sprake was van een enkel kortstondig traject: de “indringendheid” was relatief beperkt. Om die reden was geen sprake van een situatie waarbij de kern van privacy van een individu ernstig was aangetast. De opsporingsmethode is bovendien gebruikt voor een relatief zwaar delict. Hierdoor is er sprake van een ruimere beoordelingsruimte. Nog los van de grote problemen van de opsporingsinstanties om informatie te vergaren over goed afgeschermdde criminele organisaties waardoor de inzet van een criminele burgerinfiltrant een passende interventie zou zijn, blijkt de dwingende maatschappelijke behoefte mijns inziens vooral uit de aard van het misdrijf waardoor de rechtsorde ernstig geschokt kan raken. Ik doel hier op de grootschalige handel in (hard)drugs, zowel tussen nationale als internationale criminelen die verbonden zijn aan criminele organisaties. De proportionaliteitseis zoals in de zaak *Vidar* is beoordeeld komt voldoende overeen met de eisen die het EHRM aan de proportionaliteitstoets stelt. Het EHRM let namelijk op de aard en het gewicht van het recht op privacy voor het individu en de aard en ernst van de inbreuk. De inbreuk was volgens de rechtbank in de zaak *Vidar* relatief licht, de lichamelijke integriteit van de verdachten is voldoende gerespecteerd en persoonlijke gegevens van de verdachten zijn goed beschermd. Een twistpunt is wel de duur van de infiltratie. In de zaak *Vidar* heeft de infiltratie door een criminele burgerinfiltrant een jaar geduurd. Daarmee wordt ogenschijnlijk niet voldaan aan de in de motie van het Kamerlid Recourt c.s. neergelegde eis dat geen sprake mag zijn van een groei-infiltrant. Ik sluit mij echter aan bij de uitleg van de rechtbank in de zaak *Vidar*. De criminele burgerinfiltrant heeft tijd nodig om in de zeer afgeschermdde criminele organisatie binnen te dringen. Hij zal mogelijkheden moeten creëren om het vertrouwen van de groepsleden te winnen. Vervolgens moet hij tijd hebben om zicht te krijgen op de organisatie en om informatie te verzamelen en door te spelen aan de politie. Daar komt bij dat de criminele burgerinfiltrant gedurende het gehele traject een geringe inbreuk op de privacy van de verdachten heeft gemaakt.

Gelet op het voorgaande concludeer ik dat bij de inzet van een criminele burgerinfiltrant conform de artikelen 126w en 126x Sv een gerechtvaardigde inbreuk op het recht van een verdachte op respect voor zijn privéleven als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM wordt gemaakt. De inbreuk is in overeenstemming met de wet, dient een legitiem doel en is noodzakelijk in een democratische samenleving. De Nederlandse inzet van de criminele burgerinfiltrant op grond van de artikelen 126w en 126x Sv voldoet aldus aan de eisen die het EVRM stelt aan een gerechtvaardigde inbreuk op het recht op respect voor het privéleven van een verdachte als bedoeld in artikel 8 EVRM.

Hoofdstuk 6. Aanbevelingen

Op basis van mijn onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan, zodat van een (volgende) ‘ontsporing van de opsporing’ voor wat betreft de inzet van een criminele burgerinfiltrant geen sprake zal kunnen zijn.

De eerste aanbeveling betreft het versterken van de wettelijke basis voor de inzet van een criminele burgerinfiltrant. Uit mijn onderzoek bleek dat er op zichzelf wel degelijk een wettelijke basis is in de artikelen 126w en 126x Sv, maar dat de politiek bij de invoering van de Wet BOB in 1999 en daarna in 2014 bij de behandeling van de motie van het Kamerlid Recourt c.s. voor onduidelijkheid heeft gezorgd. Daar komt bij dat in de wet niet de voorwaarden worden genoemd waaraan voldaan moet worden om de criminele burgerinfiltrant in te kunnen zetten. Deze voorwaarden staan nu genoemd in de motie van het Kamerlid Recourt c.s. en in de Aanwijzing Opsporingsbevoegdheden 2014. Dit levert een versnipperd beeld op. Daarom is mijn aanbeveling om in het Wetboek van Sv een bepaling op te nemen dat van een criminele burgerinfiltrant wel gebruik mag worden gemaakt en dat bij die bepaling ook de voorwaarden worden opgenomen waaronder die criminele burgerinfiltrant mag worden ingezet. Dit komt de kenbaarheid ten goede. Tevens voldoet de wetgever daarmee aan zijn eigen eis voor de aanwezigheid van een specifieke wettelijke basis.²¹¹ Bovendien lijkt het door de zaak *Vidar* erop dat de rechtspraak de inzet van de criminele burgerinfiltrant accepteert. Daardoor en door de aanhoudende aanwezigheid van grote criminele organisaties die een grote impact hebben op de veiligheid en aanwezigheid van drugs in Nederland, is de kans groot dat de komende jaren meer onderzoeken zullen plaatsvinden waarbij een criminele burgerinfiltrant wordt ingezet. Op dit moment vindt een grootschalige herziening plaats van het Wetboek van Sv.²¹² Vooralnog wordt in het nieuwe Wetboek van Sv echter niet expliciet opgenomen dat van een criminele burgerinfiltrant gebruik mag worden gemaakt. De wetgever lijkt de bepalingen uit het oude Wetboek van Sv over te nemen.²¹³ Daar komt bij dat enkele auteurs pleiten voor een nadere normering voor wat betreft de inzet van een criminele burgerinfiltrant, mede gelet op de afbreukrisico's die daarbij om de hoek verschijnen.²¹⁴ Gelet op het voorgaande acht ik het nodig dat het Wetboek van Sv alsnog aangepast wordt en de inzet van een criminele burgerinfiltrant expliciet wordt geregeld.

De tweede aanbeveling sluit enigszins aan bij de eerste aanbeveling: het toelaten van een groei-infiltrant. In zeer goed afgeschermdde criminele organisaties en criminele verbanden is het ondoenlijk voor een criminele burgerinfiltrant om in een zeer korte periode genoeg informatie te verzamelen om zicht te krijgen op de organisatie en de misdrijven die zij beramen en plegen. Daarom is het nodig dat aan het verbod tot het inzetten van een groei-infiltrant zoals is verwoord in de motie van het Kamerlid Recourt c.s.²¹⁵ wordt voorbijgegaan. Ik ben het dan ook met Pluimer eens dat dit in de praktijk al gebeurt, zoals in de zaak *Vidar*

²¹¹ *Kamerstukken II* 1996/97, 25 403, nr. 3, p. 3.

²¹² Zie voor de laatste ontwikkelingen rondom de modernisering van het Wetboek van Strafvordering: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/nieuwe-wetboek-van-strafvordering>. Voor het laatst geraadpleegd op 29 november 2022.

²¹³ Zie artikel 2.8.19 Ambtelijke versie juli 2020 wetsvoorstel Wetboek van Strafvordering (Boek 2).

²¹⁴ Janssen 2020, par. 3, Pluimer 2017, par. 7 en Lochs 2021, p. 468.

²¹⁵ *Kamerstukken II* 2013/14, 29 279, nr. 192.

aan de orde was.²¹⁶ Uiteraard moeten de opsporingsinstanties en de rechtspraak wel scherp blijven op het eerbiedigen van de overige voorwaarden die gelden bij de inzet van een criminele burgerinfiltrant, in het bijzonder of die inzet proportioneel is. Daarbij is het ook van belang om oog te houden voor de fysieke en mentale gezondheid van de criminele burgerinfiltrant.²¹⁷

²¹⁶ Pluimer 2017, par. 7.2.

²¹⁷ Voor een nadere beschouwing van dit aspect wordt verwezen naar Naber 2022.

Literatuur- en jurisprudentielijst

Literatuur

Alkema 2008

E.A. Alkema, 'De Europese Commissie voor de Rechten van de Mens – enige impressies', *NJCM-Bull.* 2008, nr. 7, p. 916-926.

Barkhuysen 2013

T. Barkhuysen, 'De rechter en het Europese maaiveld', *NJB* 2013/2010, p. 2243.

Blom 2015

T. Blom, *Opiumwetgeving en drugsbeleid* (Studiepockets Strafrecht nr. 37), Deventer: Wolters Kluwer 2015.

Buiten, van 2016

N. van Buiten, 'De modernisering van de Wet BOB – Herinneren we ons de IRT-affaire nog?', *DD* 2016/10.

Corstens/Borgers & Kooijmans 2021

M.J. Borgers & T. Kooijmans, *G.J.M. Corstens. Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.

Franken 2016

A.A. Franken, 'Proportionaliteit en subsidiariteit in de opsporing', *DD* 2009/8.

Janssen 2020

S. Janssen, 'Partner in prosecution', *NJB* 2020/2165, p. 2376-2383.

Kranenborg 2007

H.R. Kranenborg, *Toegang tot documenten en bescherming van persoonsgegevens in de Europese Unie: over de openbaarheid van persoonsgegevens* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2007.

Kuiper 2014

R. Kuiper, *Vormfouten. Juridische consequenties van vormverzuimen in strafzaken, (Serie Staat en Recht nr. 19) (diss. Nijmegen)*, Deventer: Kluwer 2014.

Lochs 2021

M. Lochs 'Over kroongetuigen, criminele burgerinfiltranten en mr. Big', *Ars Aequi*, mei 2021, p. 465-469.

Naber 2022

S.F. Naber, 'Controle op de bevoegdheid tot infiltratie en het moderniseringstraject van het Wetboek van Strafvordering. Verdwijnt de onafhankelijke controle op de bevoegdheid tot infiltratie van het toneel?', *NJB* 2022/358, p. 422-426.

Nieuwenhuis 2012

F. Nieuwenhuis & M. Pannekoek, 'Werkwijzen van georganiseerde criminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012', p. 108-111.

Nieuwenhuis 2014

A.J. Nieuwenhuis, 'Pressing social need; Op zoek naar het dringende karakter van de maatschappelijke behoefte', *NTM/NJCM-Bull.* 2014/2, p. 7-23.

Pluimer 2017

O.S. Pluimer, 'Criminele burgerinfiltratie anno 2017: heimelijke opsporing in de duisternis', *TPWS* 2017/3.

Toor, van 2017

D.A.G. van Toor, *Het schuldige geheugen? Een onderzoek naar het gebruik van hersenonderzoek als opsporingsmethode in het licht van eisen van instrumentaliteit en rechtsbescherming (Serie Staat en Recht nr. 32) (diss. Nijmegen)*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Jurisprudentie

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 21 februari 1975, ECLI:CE:ECHR:1975:0221JUD000445170, *NJ* 1975/462, m.nt. E.A. Alkema (*Golder/Het Verenigd Koninkrijk*)

ECRM 18 mei 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:0518DEC000682574 (*X/IJsland*)

EHRM 7 december 1976, ECLI:CE:ECHR:1976:1207JUD000549372 (*Handyside/Het Verenigd Koninkrijk*)

ECHR 13 december 1979, ECLI:CE:ECHR:1979:1213DEC000870779 (*X/België*)

EHRM 25 maart 1983, ECLI:CE:ECHR:1983:0325JUD000594772 (*Silver en anderen/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 30 maart 1989, ECLI:CE:ECHR:1989:0330JUD001046183 (*Chappell/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 24 april 1990, ECLI:CE:ECHR:1990:0424JUD001180185, *NJ* 1991/523, m.nt. E.J. Dommering (*Kruslin/Frankrijk*)

EHRM 15 juni 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0615JUD001243386, *NJ* 1993/711 m.nt. E.A. Alkema (*Lüdi/Zwitserland*)

EHRM 16 december 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:1216JUD001371088 (*Niemietz/Duitsland*)

EHRM 25 maart 1993, ECLI:CE:ECHR:1993:0325JUD001313487 (*Costello-Roberts/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 28 oktober 1994, ECLI:CE:ECHR:1994:1028JUD001431088 (*Murray/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 9 juni 1998, ECLI:CE:ECHR:1998:0609JUD002582994, *NJ* 2001/471, m.nt. G. Knigge (*Teixeira de Castro/Portugal*)

EHRM 12 mei 2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0512JUD003539497, *NJ* 2002/180, m.nt. T.M. Schalken (*Khan/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 28 september 2000, ECLI:EC:ECHR:2000:0928JUD002549894 (*Messina/Italië*)

EHRM 10 mei 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0510JUD002578194 (*Cyprus/Turkije*)

EHRM 25 september 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0925JUD004478798 (*P.G. & J.H./Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 5 november 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1105JUD004853999 (*Allan/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 17 juli 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0717JUD006373700 (*Perry/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 22 juli 2003, ECLI:CE:ECHR:2003 0722JUD002420994 (*Y.F./Turkije*)

EHRM 9 oktober 2003, ECLI:EC:ECHR:2003:1009JUD004832199 (*Slivenko/Letland*)

EHRM 15 februari 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:0215JUD006841601 (*Steel & Morris/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 24 februari 2005, ECLI:EC:ECHR:2005:0224JUD005930400 (*Jankauskas/Litouwen*)

EHRM 26 september 2006, ECLI:EC:ECHR:2006:0926JUD001235004 (*Wainwright/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 1 juli 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0701JUD005824300 (*Liberty en anderen/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 4 december 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1204JUD003056204 (*S. & Marper/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 15 januari 2009, ECLI:CE:ECHR:2009:0115JUD000123405 (*Reklos en Davourlis/Griekenland*)

EHRM 2 september 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305 (*Uzun/Bondsrepubliek Duitsland*)

EHRM 7 februari 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0207JUD004066008 (*Von Hannover/Duitsland*)

EHRM 15 maart 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0315JUD000414904 (*Aksu/Turkije*)

EHRM 3 april 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0403JUD004285705 (*Van der Heijden/Nederland*)

EHRM 13 juli 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0713JUD001635406 (*Mouvement Raëlien Suisse/Zwitserland*)

EHRM 12 september 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0912JUD001059308 (*Nada/Zwitserland*)

EHRM 13 december 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1213JUD002268907 (*De Souza Ribeiro/Frankrijk*)

EHRM 18 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0418JUD001952209 (*M.K./Frankrijk*)

EHRM 22 april 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0422JUD004887608 (*Animal Defenders International/Het Verenigd Koninkrijk*)

EHRM 6 juni 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0606JUD001807105 (*Maskhadova en anderen/Rusland*)

EHRM 6 juni 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0606JUD003845005 (*Sabanchiyeva en anderen/Rusland*)

EHRM 25 juli 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:0725JUD002718304 (*Rousk/Zweden*)

EHRM 12 november 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:1112JUD000578608 (*Söderman/Zweden*)

EHRM 26 november 2013, ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002785309 (*X/Letland*)

EHRM 1 juli 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:0701JUD004383511 (*S.A.S./Frankrijk*)

EHRM 15 januari 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0115JUD006895511 (*Dragojević/Kroatië*)

EHRM 5 maart 2015, ECLI:CE:ECHR:2015:0305JUD002871809 (*Kotiy/Oekraïne*)

EHRM 4 april 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:0404JUD000274212 (*Matanović/Kroatië*)

Hoge Raad

HR 4 december 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7429, NJ 1980/356, m.nt. Th.W. van Veen (*Tallon*)

HR 1 november 1983, NJ 1984/586, m.nt. G.E. Mulder.

HR 3 mei 1988, NJ 1989/165.

HR 4 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC9598, NJ 1994/294

HR 5 december 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZD0315, NJ 1996/238

HR 7 juli 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH8889 NJ 2009/399.

HR 8 november 2011, ECLI:NL:HR:2011:BT2099, NJ 2011/530

HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5321, *NJ* 2013/308, m.nt. B.F. Keulen (*De onbevoegde hulpofficier*)

Gerechtshof

Hof Amsterdam 13 oktober 2003, ECLI:NL:GHAMS:2003:AO1668

Rechtbank

Rb. Amsterdam 30 januari 2001, ECLI:NL:RBAMS:2001:AA9712

Rb. Noord-Nederland 17 augustus 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:3017 (*Vidar*)